

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

2007/09

KITÜNTETÉSEK AUGUSZTUS 20., SZENT ISTVÁN ÜNNEPE ALKALMÁBÓL

Sólyom László, a Magyar Köztársaság elnöke megbízásából
Hiller István oktatási és kulturális miniszter

MAGYAR KÖZTÁRSASÁGÉRT EZÜST ÉRDEMKERESZT kitüntetést adományozott

Nyakasné Túri Klárának, a zalaegerszegi Városi Könyvtár ny.
munkatársának,
Szecsei Lászlónénak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kelet-pesti régiója
igazgatójának.

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG ÉRDEMREND LOVAGKERESZTJE kitüntetésben részesült

Ambrus János, az Országgyűlési Könyvtár főigazgatója.

SZÉCHÉNYI FERENC-DÍJAT kapott

Celler Zsuzsanna, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum
tudományos munkatársa,
Nagy Attila, az Országos Széchényi Könyvtár ny. tudományos kutatója.

SZINNYEI JÓZSEF-DÍJAT kapott

Hegyközi Ilona, az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézet
osztályvezetője,
Hernádi László Mihály, a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Könyvtára
ny. főigazgatója,
Nagy László, a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár
igazgatója,
Pelle Sándor, a gyöngyösi Vachot Sándor Városi Könyvtár igazgatója,
Pesti Ernő, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tájékoztató könyvtárosa,
Szabóné Balogh Clarissa, a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtárának
vezető könyvtárosa.

WLASSICS GYULA-DÍJAT vehetett át

Bereczkiné Szendrey Éva, a Felpécért Alapítvány könyvtáros menedzsere,
Pillich László, a kolozsvári Helta Gáspár Könyvtári Alapítvány igazgatója.

A kitüntetettekre büszkék vagyunk, és szívből gratulálunk!

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

16. évfolyam 9. szám

2007. szeptember

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Pogány György:** Historia litteraria és információs műveltség 3
Paszternák Ádám–Takács Dániel–Mikulás Gábor: Könyvtár 2.0, avagy
közösen vagyunk tudásbirtokosok 10

Műhelykérdések

- Komáromi Gabriella:** Loana királynő titokzatos tüzénél. A gyerekekről, a
könyvekről és a türelemről 24
Nagy Gábor: A vakok és gyengénlátók irodalomhoz jutása 31
Tircsné Popper Valéria: Churchill-gyűjtemény az Eszterházy Károly Főis-
kola Központi Könyvtárában 45

Konferenciák

- Vajda Kornél:** Minőségbiztosítás a helyismereti munkában 48
Gáncsné Nagy Erzsébet: Használói igényfelmérés a helyismereti gyűjtemé-
nyekben 51

Könyv

- Balogh Ferencné:** Protokoll? Etikett? Viselkedéskultúra! 57
Hajdu Géza: A múlt kútjai 59

From the contents

György Pogány: „Historia litteraria” and information literacy (3);
Ádám Paszternák–Dániel Takács–Gábor Mikulás: Library 2.0 (10);
Gábor Nagy: Literature supply for the blind and the visually handicapped (31)

Cikkeink szerzői

Balogh Ferencné, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár ny. igazgatóhelyettese; *Gáncsné Nagy Erzsébet*, a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Hajdu Géza*, a szegedi Somogyi-könyvtár ny. igazgatója; *Komáromi Gabriella*, a Kaposvári Egyetem tanára; *Mikulás Gábor*, információs tanácsadó; *Nagy Gábor*, tanár, a Kossuth Kiadó marketingasszisztense; *Paszternák Ádám*, az Országos Idegennyelvű Könyvtár munkatársa; *Pogány György*, a pilisi Kármán József Városi Könyvtár igazgatója; *Takács Dániel*, a Moholy-Nagy László Művészeti Egyetem webkönyvtárosa; *Tircsné Popper Valéria*, az egri Eszterházy Károly Főiskola Központi Könyvtárának igazgatója; *Vajda Kornél*, ny. főszerkesztő

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Bartók Györgyi és Mezey László Miklós

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói iv.

Lapunk megjelenését támogatta az
Oktatási és Kulturális Minisztérium
Nemzeti Kulturális Alap

OKM

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 4800 forint. Egy szám ára 400 forint
HU-ISSN 1216-6804

Pogány György

Historia litteraria és információs műveltség

Változó elnevezésekkel illetett és változó tartalmakat magába foglaló szakmánk mint önálló diszciplína ugyan csak mintegy 200 éves múltra tekinthet vissza, azonban a könyvekre és a könyvekben rögzített tartalmakra, valamint az azokat megőrző, feltáró és szolgáltató intézményekre, a bibliotékákra vonatkozó különféle elméleti ismeretek és azok egyfajta rendszerezése természetesen sokkal korábbi.

A XVIII. század végéig, a XIX. század elejéig egy enciklopédikus jellegű, gazdag jelentéstartalmú ismeretág, a historia litteraria keretén belül formálódott mindaz, amit a mai információtudomány (könyvtártudomány) elődjének tekinthetünk. A historia litteraria a XVI–XVIII. században az ismeretek, pontosabban az írásbeliségen alapuló és ahhoz kapcsolódó tudás rendszerezésének adott keretet; a fogalom – Tüskés Gábor definícióját felhasználva¹ – egyrészt tudománytörténetet jelöl, amely átfogja a tudományosság és a művelődés minden területét, másrészt szűkebb értelemben a fennmaradt írásos emlékek, szövegek, dokumentumok tanulmányozását és kritikai értékelését jelenti. Témánk szempontjából a fogalom egy további tartalma a fontos, a historia litteraria „a könyvek, a tudományos irodalom tudománya, notitia librorum, s a historia litterarum és a historia librorum gyakran összefonódott egymással a különböző tudománytörténeti kézikönyvekben és a könyvjegyzékekben, a könyvtári szakrendekben és a könyvtárkatalógusokban. A 'bibliothecarius' fogalma a XVII. században a bibliográfiák és katalógusok készítői mellett magában foglalta a historia litteraria körébe tartozó művek szerzőit, s a historia litteraria körébe sorolták a 'bibliothecae' (műjegyzékek) műfaját is. A könyvtárakkal és a könyvek számbavételével kapcsolatos módszertani vita részben ugyancsak a historia litteraria keretében folyt, s a koncepcionális elkülönülés a XVIII. század végén kezdődött meg.”² Az addig egységes historia litteraria felbomlott és három egymástól elkülönülő, ugyanakkor persze egymáshoz is kapcsolódó, de mégis önálló életet élni kezdő részre tagolódott. Kialakult az irodalomtörténet, amelynek immár nem az egységes litteratura, az írásbeliség a maga teljességében, hanem az egyes nemzeti nyelveken írt és immár szépirodalmi művek fejlődéstörténete a tárgya; a tudománytörténet az önállósuló szakdiszciplínák múltját és irodalmát vizsgálja, és megjelenik harmadik területként a bibliográfia, amely a maga eszközeivel és lehetőségeivel mind a mai értelemben vett irodalomtörténetnek, illetve a tudománytörténetnek segédlete, ugyanakkor egy elkülönülő ismeretág megjelölésére is szolgál.

A XVIII. század végéig, a XIX. század elejéig tehát nemigen lehet még elkülöníteni tisztá és egyértelmű funkciókat az egységes rendszeren belül, bár erre természetesen akadtak próbálkozások. Szentmihályi János több írásában is foglalkozott a bibliográfiaelmélet és -történet különböző kérdéseivel³, megállapítva, hogy a bibliográfia egyfajta kommunikáció, amely valamilyen motívum alapján jön létre és közlési effektus kiváltására alkalmas. Az egyik effektus az azonosítás, a másik pedig a tartalomról informál. A bibliográfia története nem más, mint a különféle társadalmi és használói igényekből táplálkozó bővíülő motivációk és a közlési effektusok növelését szolgáló módszerek, valamint technikák kölcsönhatása. Szentmihályi János érvelése logikus és meggyőző, ugyanakkor csak a „tisztá” bibliográfiákra alkalmazható maradéktalanul. Egyik tanulmányában⁴ a historia litteraria Baconra visszanyúló értelmezése alapján kizárja a historia litteraria tárgyából azokat az írói életrajgyűjteményeket vagy „könyvrajstromok”-at, amelyek nem egyetlen korszak termékeit veszik számba. E felfogás okozza, hogy lényegében egyetlen magyarországi művet, nevezetesen Wallaszky Pál először 1785-ben kiadott kötetét, a *Conspectus reipublicae litterariae in Hungaria ab initiis regni ad nostra usque tempora delineatus* címűt tekinti a historia litteraria tárgykörébe tartozónak, ugyanakkor a bibliográfiatörténet vizsgálódásából kizárja a különféle célú és rendeltetésű könyvjegyzékeket azzal, hogy azok nem bibliográfiai funkció betöltésére keletkeztek.

Az utóbbi évtizedekben irodalom- és művelődéstörténészek intenzív kutatásokat folytattak a historia litteraria magyarországi gyakorlatáról⁵ és több hazai alkotás facsimile kiadása is napvilágot látott,⁶ illetve Bod Péter *Magyar Athenasá-*nak kritikai igényű modern szövegkiadása is megjelent,⁷ továbbá hozzáférhetővé vált Kénosi Tőzsér János két alapvető, korábban csak kéziratban tanulmányozható munkája⁸.

Írásunk további részének célja, hogy Újfalvi Imre, Czvittinger Dávid és Bod Péter műveinek hasonmás kiadása kapcsán a historia litteraria és az információtudomány (könyvtártudomány) kapcsolatáról néhány gondolatunkat közzétegyük, elsősorban arra fókuszálva, hogy a jelen számára milyen használható és hasznosítható ismeretet jelenthet a historia litteraria, illetve annak néhány hazai munkája. Felmerülhet persze a kérdés, hogy kell-e, időszerű-e foglalkozni ezekkel a látszólag távoli problémákkal, amikor például a képzésben a hangsúlyok – érthetően és szükségszerűen – az információkeresés és -feldolgozás, az információközvetítés mai technológiájára, módszertanára helyeződtek át. A válasz azonban nem lehet más, csak igen. Az információrobbanás egyáltalán nem mai jelenség; a XVII. századi angol szerző, Barnaby Rich már 1616-ban arról panaszkodott, hogy már az ő korában mértéktelen a könyvek elburjánzása, és az ember képtelen megemészteni a sok haszontalanságot, ami napvilágot lát. (A derék angol különben maga is alaposan kivette részét a könyvek, az irodalom termeléséből⁹.) Minden korszak átélte – legalábbis a könyvnyomtatás elterjedésétől kezdve – a szakirodalomban egyébként Barnaby Richszindrómának nevezett jelenséget, és minden korszak megkísérelt a rendelkezésére álló eszközök valamint technológia segítségével úrrá lenni a fulladással fenyegető információs káoszon. Ezeknek az egykori technikáknak és módszereknek a megismerése ma sem minden tanulság nélküli – azon túl, hogy a szakma történetéhez tartozó ismeretekről van szó. Van azonban egy további ok, amiért indokolt e kérdésekkel foglalkozni.

A XVI–XVIII. századi historia litteraria végső soron nem volt más, mint az európai tudományosság válaszkísérlete arra, hogyan, miként lehet úrrá lenni a megnövekedett ismeret – vagyis információ – okozta káoszon az áthagyományozott és újonnan létrehozott tudás rendszerezésével és közvetítésével. A historia litteraria mint önálló szaktárgy a német protestáns egyetemeken jelent meg és bontakozott ki – kétségtelenül némileg eltávolodva a Francis Bacon nevéhez fűződő eredeti modelltől –, a tudományok történetébe való bevezetést, egyfajta bibliográfiai paradigmát jelentett és komoly mértékben elősegítette a nyomtatott szakirodalom használatát.¹⁰ Vitathatatlan, hogy a maga korában azt a funkciót töltötte be, mint napjainkban az információs műveltség, amely magába foglalja a megbízható információforrások felkutatásának képességét, a tények és vélemények közötti különbségtételt és a manipuláció felismerését, vagyis a kritikai gondolkodást.¹¹ A historia litteraria egykori tomusainak ismerete éppen ebből a szempontból lehet fontos: használatuk, pontosabban megismerésük fejlesztheti a kritikai érzéket, segítheti az ideológiai célzatosság, a manipuláció felismerését és hozzájárulhat bizonyos filológiai készségek megszilárdulásához, vagy akár úgy is fogalmazhatunk, hogy kialakulásához. (Ez az észrevétel persze igaz minden textológiai jellegű munkára. Hogy mennyire eltűnőben van a klasszikus értelemben vett filológiai hűség és megbízhatóság, egyáltalán a szöveg és az írott források – a szerzői jogokról lassan már nem is beszélve – tiszteletben tartása, arról már nagyon sokan írtak, nyilatkoztak; legutóbb a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2007. 8. számában Mader Béla fejtegette ki gondolatait ezekről a kérdésekről a vele készített interjúban.)

A magyarországi historia litteraria tehát a hazai bibliográfiai gyakorlat és könyvtártudományi gondolkodás korai keretét jelentette, bár kétségtelen, hogy a nyugat-európainál szerényebb formában; például könyvtárról szóló terjedelmesebb értekezés a korban magyar szerzőtől alig ismert, Monok István az olvasmánytörténet forrásait számba vevő munkájában mindössze Gruber Ádám Lipcsében 1678-ban kiadott disszertációjáról adott számot.¹²

Nyilvánvalóan a XVI–XVIII. századi változatos célú és rendeltetésű könyvjegyzékeket nem lehet ugyanazzal a szemlélettel vizsgálni, mint a modern bibliográfiákat. A XIX. századtól a bibliográfia – elvileg legalábbis – értéksemleges műfaj. (Ezúttal hagyjuk figyelmen kívül a XX. századi ajánló bibliográfiákat, amelyeknek jó része nagyon is magán viselte keletkezési idejének ideológiai és politikai elvárásait.) A XVI–XVIII. századi historia litteraria keretén belül megjelenő biobibliográfiáktól, könyvjegyzékektől mi sem állt távolabb, mint az értéksemlegesség és a kiegyensúlyozottság. A korai magyar bibliográfia mint a historia litteraria rendszerébe tartozó mű meggyőzni kívánja olvasóját a szerző vagy összeállító szempontjairól, értékítéletet közöl és nem is olyan ritkán egyfajta művelődési programot is vázol. Újfalvi Imre, Czvittinger Dávid és Bod Péter művére egyaránt jellemző ez.

Újfalvi Imre *Keresztyéni énekek* című, 1602-ben megjelent munkájának előszava a historia litteraria és a bibliográfia múltjának egyik legbecesebb hazai forrása. A hányatott sorsú debreceni püspök igazi bibliográfiát publikált; az előszóban közölte annak a 11 énekeskönyvnek pontos könyvészeti adatát, amelyet felhasználta műve összeállításakor. Az *Azoknak nevek kik enekes könyveknek ki bocsatasaban munkalkottanak, Ex Catalogo scriptorum Ungaricorum, ab E. A. Sz. U. Collecto*

adhuc manu scripto, az időnek rendi szerint című rész rövid kivonata Újfalvi magyar fordításban *A magyar írók Szilvás-Újfalvi Anderkó Imre által eddig összegyűjtött és kézzel írt katalógusából* elnevezésű, sajnos, elkallódott bibliográfiájának. Semmit nem lehet tudni a kézirat munkáról; az ismert 11 tétel korrekt, megbízható közlés, ezért különösen nagy kár, hogy annak idején nem jelent meg nyomtatásban. Újfalvi Imre egyébként a nevezetes előszóban vázolta a különböző egyházi és világi (históriás) énekek közreadásának átgondolt programját. Persze meghatározta azokat a kereteket is, amelyeken belül egy korabeli református mozoghatott. Tiltandónak és így elvetendőnek tartotta a szerelmi, a pajkos vagy „hajdú” nótára előadott dalokat, és tiltakozott az ellen, hogy egyesek a nekik tetsző énekeket ellenőrzés nélkül felveszik a gyülekezeti énekeskönyvekbe.

Újfalvi Imre személye és könyvésze alig ismert a jelenlegi hazai könyvtáros társadalom előtt, a közkézen forgó bibliográfiatörténeti és -elméleti munkák sem igazán tárgyalják életútját és művét, pedig alighanem vele kellene kezdeni a magyar nemzeti bibliográfia rendszerét bemutató áttekintést. Nem ez a sors jutott a mintegy száz évvel későbbi Czvittinger Dávidnak, vele, illetve nevezetes munkájával, az 1711-ben napvilágot látott *Specimen Hungariae Literatae*val kezdődik hagyományosan a magyar nemzeti bibliográfia tárgyalása. Czvittinger kötetéről köztudott, hogy biobibliográfia: 282 magyarországinak, hungarusnak tekintett szerzőt vett fel függetlenül nemzetiségétől és a kortól, amikor az illető élt; az ókori Szent Márton vagy Szent Jeromos azért kaptak helyet az összeállításban, mert Pannóniában születtek. Ismert az is, hogy a biobibliográfia mellett egy igazi könyvészetet is közreadott, amelyben a Magyarországra vonatkozó hazai és külföldi szerzők publikációt tártá fel. Vannak azonban a *Specimen*nek kevésbé közismert elemei is.

Művének ritkábban említett része a tomus végén található *Tabella orthographiae linguae hungaricae*, ebben arra tett kísérletet, hogy a külföldi használók számára a magyar nevek helyes kiejtését ismertesse. Czvittinger arra is ügyelt, hogy – a nyugati gyakorlathoz képest fordított – magyarországi névhasználatra felhívja a figyelmet. Egyébként a nyelvi kérdés meglepően nagy hangsúlyt kapott a *Specimen*ben. Köztudott, hogy a biobibliográfia keletkezésének közvetlen oka az volt, hogy cáfolja a magyar kultúrbarbarizmusról terjesztett nyugati vádak. Ugyanakkor a magyar nyelv elhanyagolása, semmibe vétele miatt a hazai társadalmat úgyszintén elmarasztalja. Nyelvi programját a Benczédi Székely Istvánt bemutató cikkben fejtette ki; alighanem azért, mert úgy tudta, hogy az ő 1558-ban Krakkóban kiadott *Világkrónikája* az első magyar nyelvű nyomtatott könyv. Érdemes a vonatkozó részt Déri T. Balázs fordításában hosszabban¹³ idézni: „A műveltebb népek legtöbbször egyes-egyedül a magyar nép ejti ámulatba, hogy vajon mi lehet az oka, hogy a magyaroknak hazai nyelvük mintegy »piszkos«, s nem igyekeznek ezen megírni népünk történelmét vagy más nemes művészetekkel foglalkozó könyveket, vagy legalább, hogy latinról magyar nyelvre fordítsanak? Megvallom, még ezidáig nem voltam képes kinyomozni, miért kellene a magyaroknak azt az elvet tartani, hogy inkább műveljék a latin, mint a magyar nyelvet (...) Minden bizonnyal, ha példát hoznánk föl, s azokból alkotnánk meg ítéletünket, ki kellene mondani, hogy minden népnek a maga anyanyelvét kell faragni és csiszolni a latin helyett.” Czvittinger a továbbiakban szótár, nyelvtan összeállítását és kiadását sürgeti, illetve magyar nyelvű történelmi munkák írását követeli, mert ezek olvasásából „az egyszerű nép lelke is milyen és mennyi serkentést nyerne az eré-

nyekre s figyelmeztetést a bűnök ellen!” Érdemes lenne alaposan összehasonlítani Czvittinger, a német anyanyelvű, de hungarus tudatú és magyar nemességére büszke szerző nyelvi programját Bessenyei György mintegy 60 évvel később napvilágot látó írásában, a *Magyarságban* kifejtettekkel.

Az evangélikus vallású Czvittinger igyekezett felülemelkedni a kor felekezeti elfogultságain; bár néha nem járt sikerrel. Nem sikerült ez Bod Péternek sem, aki a hazai historia litteraria talán legkiemelkedőbb művelője. A Pytheas Kiadó a közelmúltban három kötetét is közreadta hasonló formában; jó lenne, ha egyéb munkáit is megjelentetnék. A jó minőségű hasonló az eredetit minden szempontból pótolhatja, ugyanakkor vitathatatlan tény, hogy egy megfelelő apparátussal ellátott, kritikai igényű edíció nagyban megkönnyíti a használatot. A *Magyar Athenas* mai olvasója abban a szerencsés helyzetben van, hogy a hasonló mellett egy pontos és jegyzetekkel ellátott, a szerző különféle utólagos pótlásait, beszűrésait a főszövegbe illesztő szövegkiadást is tanulmányozhat, illetve a munkásságát taglaló friss tanulmánykötetből szerezhet megbízható információkat az erdélyi tudósról.

Bod Péter *Magyar Athenasa* hű tükre összeállítója könyvek és a könyvek által megjelenített tudás iránt érzett rajongásának és tiszteletének. Biobibliográfiájának számos cikkéből szinte kiszól és örömmel osztja meg olvasójával felfedezését, felismerését egy-egy szépen nyomtatott könyvről vagy valamely imponáló könyvtárról. A *Magyar Athenas* érdemei és jelentősége közismertek; Bod nemcsak az addigi legerjedelmesebb – több mint ötszáz szerzőt bemutató – életrajzgyűjteményt írt, hanem adatai is lényegesen pontosabbak mint Czvittingeréi. Van azonban egy olyan vonása is a munkának, ami megkülönbözteti az egyéb, akár későbbi biobibliográfiáktól – talán csak Szinnyi József *Magyar írókja* a kivétel. Az olvasmányosságról van szó, a sok-sok találó jellemzésről, az anekdoták burjánzásáról. A jó szemű Kovács Sándor Iván figyelt fel arra, hogy Szerb Antal *Magyar irodalomtörténetében* milyen elismerő szavakkal írt Bodról; szerinte az erdélyi tudós volt egyik példaképe „áhitatos pletykálkodásával”, a hazai tudományosságot esszék sorozatával bemutató módszerével és azzal, amit a XX. századi tragikus sorsú irodalomtörténész így jellemzett: „*Művének báját anekdotikus anyaga adja meg.*” Bod ezzel persze nem volt egyedül az erdélyi irodalmi életben; egyes történeteit érdemes lenne összevetni kortársa, Hermányi Dienes József anekdotagyűjteményével, az 1762-ben befejezett, de a XX. századig csak kéziratban terjedő *Nagyenyei Demokritusszal*.

Bod Péter tudós volt és egyházának lelkésze, meggyőződéssel vallotta, hogy „a nemzet irodalmi hagyományához minden magyarul beszélőnek joga van, a könyvek olvasásához demokratikus módon minél több embernek hozzá kell jutnia”.¹⁴ Gazdag életműve egyetlen kötet kivételével tudományos munka. A kivétel a *Szent Hilárius*, saját meghatározása szerint „szívet vidámító, elmét élesítő” könyv. Az 1760-ban, Nagyszébenben megjelent mű 1768-ban bővített kiadásban is napvilágot látott; ebben az edícióban már 684 oktató, ugyanakkor tréfás kérdés-feleletet olvashattak az érdeklődők a tudományról, szerelemről, házasságról, bűnről, vallásról – az élet teljességéről. (Az 1760-os kiadásban még csak 508 található; talán jobb lett volna, ha a Pytheas a bővített változatot teszi közzé hasonlóan.) Témánk szempontjából azonban mindkét kiadásban azonos Bod Péter előszava, illetve az előszóba illesztett – mai terminológiával – ajánló bibliográfia.

Összeállításával az olvasást kívánta népszerűsíteni, mint írta: „Vagynak a' tanultabb nemzeteknek nyelveken sok szép mulatságos könyvek, a' mellyekkel meg-unt idejekben, vagy kedvetlen szomorú állapotjokban szokták magokat ártatlanul meg-újítani, 's kedvetlen idejeket elmebéli gyönyörűséggel tölteni, 's a' mellett az mulatságot szerző szók, dolgok, vagy históriák által hasznos tanúságot venni. Vagynak ilyen könyvek az magyar nyelven-is felesebb számmal, mintsem valaki azt gondolhamá. Kivált az XVI-dik százban sokak adattak világ eleibe, ha szintén akkor-olgy böltsek és gazdagok nem vóltanak-is az emberek, mint e' jelen-való meg-pompásúlt, meg-változott, és el-kényesedett százban. Nevezek itt elő né-mellyeket. Az elmét gyönyörködtető és meg-vidámitó könyvek közzé számláltat-hatnak az én értelmem szerint.” A továbbiakban hat részre tagolva mintegy 40 magyar nyelven olvasható könyv adatát közli. Párja ez az ajánló és a könyvet, az olvasást népszerűsítő bibliográfia a *Magyar Athenasban* közölt könyvészetnek: ott, a kötet 334–343. lapjain *Magyar könyvek, mellyek bizonyos materiákról írat-tak, és adattattak világra* címmel 20 szakra tagolva közel 250 művet vesz lajst-romba. Az egyik első ajánló bibliográfiát készítette; itt már világosan érezhető, hogy közeledik a felvilágosodás nyelvi és az olvasást a középpontba helyező művelődési programjával.

Bod Péter művei közül a Pytheas közzétette *A' Szent Bibliának históriája* címűt is. A Nagyszebenben 1748-ban megjelent tomus negyedik fejezete tárgyalja a magyar nyelvű nyomtatott Biblia-kiadások történetét, ez tekinthető művében tudományos szempontból kiemelkedő jelentőségűnek, hiszen előtte erre a feladatra még senki sem vállalkozott. (Az előző fejezetek a különféle nemzeti nyelveken kiadott bibliákat ismertetik – itt bőséges szakirodalomra támaszkodhatott.) Bod időrendben ismerteti a különböző kiadásokat, de nem elégszik meg a pusztá regisztrálással, hanem bemutatja a fordító életét, vallását is. A protestáns fordításokat általában jó szívvvel ajánlja olvasóinak, a katolikus Káldi György átültetését viszont leszólja, és némi kárörömmel nyugtázza, hogy míg Károlyi fordítását tíz-szer is kiadták, a „*Káldiét nem vólt szükség még egyszerél többször ki-nyomatni; az eksemplárok nem fogyván el.*” *A Szent Bibliának históriájából* javított kiadást is készített. Az időközben tudomására jutott újabb adatokat is szerepeltette: az első változat (kiadás) szerint Pesti Gábor részleges Biblia-fordítása volt az első magyar nyelvű nyomtatott Szentírás; a javítottban viszont már hírt adott Komjáti Benedekről és a Krakkóban kiadott Szent Pál-levelekről¹⁵. (A Pytheas kiadása az Országos Széchényi Könyvtárban található javított edícióról készült.)

A hazai historia litteraria korai műveiről készült hasonló kiadások – talán megkockáztatható az állítás – nem pusztán holt, a jelennek semmit sem mondó. száraz kötetek, hanem élő, érdekes munkák, és mint ilyenek – az intellektuális haszon mellett – számot tarthatnak a szakmai érdeklődésre, aminek kielégítését megkönnyíti, sőt sokszor egyáltalán lehetővé teszi a facsimile kiadás. Jó lenne, ha szakmai múltunk egyéb becses kötetei hozzáférhetővé válnának ilyen formában a szélesebb közönség előtt is.

* * *

JEGYZETEK

- 1 Tüskés Gábor: Az irodalomtudomány és -kritika XVIII. századi történetéhez. Konceptiók, módszerek, kutatási lehetőségek. In: *Historia litteraria a XVIII. században*. Szerk. Csörsz Rumen István, Hegedűs Béla, Tüskés Gábor. Bp. 2006, Universitas. 25–29. p.
- 2 Uo. 26. p.
- 3 Szentmihályi János: A bibliográfia és az irodalomtörténet. In: *Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1961–1962*. Bp. 1963. 125–133. p.; uő: *Bibliográfia és 'bibliográfia'*. = *Magyar Könyvszemle*, 1974. 98–108. p.
- 4 A bibliográfia és az irodalomtörténet, i. m.
- 5 Az 1. sz. lábjegyzetben említett munkán kívül néhány további alapvető munka az elmúlt évekből: Holl Béla: *Laus librorum. Válogatott tanulmányok*. Bp. 2000, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség; Tarnai Andor: *Tanulmányok a magyarországi historia litteraria köréből*. Bp. 2004, Universitas; Bod Péter, a historia litteraria művelője. *Tanulmányok*. Szerk. Tüskés Gábor. Bp. 2004, Universitas.
- 6 Újfalvi Imre: *Keresztyéni énekek*. Debrecen, 1602. Facsimile: Bp. [2005], Balassi – MTA Irodalomtudományi Intézete – Országos Széchényi Könyvtár; Czvittinger David: *Specimen Hungariae Literatae*. Frankfurt–Lipce, 1711. Facsimile: Bp. 2003, Pytheas; Bod Péter: *A Szent Bibliának históriája*. Szeged, 1748. Facsimile: Bp. 2003, Pytheas; Bod Péter: *Szent Hilárius*. Nagyszeben, 1760. Facsimile: Bp. 2003, Pytheas; Bod Péter: *Magyar Athenas*. Nagyszeben, 1766. Facsimile: Bp. 2003, Pytheas.
- 7 Bod Péter: *Magyar Athenas*. Szerkesztette és gondozta Boér Hunor, Dobra Judit. Sep-siszentgyörgy, 2003, T3 Kiadó.
- 8 Kénosi Tózsér János: *De typographiis et typographis Unitariorum in Transylvania – Bibliotheca scriptorum Transylvano-Unitariorum*. Szeged, 1991, Scriptum; Kénosi Tózsér János – Uzoni Fosztó István: *Unitario-ecclesiastica historia Transylvanica liber I–II*. Bp. 2002, Balassi.
- 9 Braun Tibor – Klein Ágnes – Zsindely Sándor: *A tudományos szakirodalom növekedése: a Barnaby Rich szindróma*. = *Tudományos és Műszaki Tájékoztató*, 1995. 11–12. sz. 427–431. p.
- 10 Tüskés Gábor i. m., 29. p.
- 11 Koltay Tibor: *Információs műveltség*. = *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, 2007. 7. sz. 23. p.
- 12 Monok István: *Könyvkatalógusok és könyvjegyzékek Magyarországon 1526–1720*. Forrástipológia, forráskritika, forráskiadás. Szeged, 1993, Scriptum. 17. p.
- 13 *Megjelent: A magyar kritika évszázadai. 1. Rendszerek. A kezdetektől a romantikáig*. Írta és összeállította Tarnai Andor, Csetri Lajos. Bp. 1981, Szépirodalmi Kiadó. 228–231. p.
- 14 Fenyő István: *Bod Péter és historia litterariája, a Magyar Athenas*. In: Bod Péter, a historia litteraria művelője. *Tanulmányok*. Szerk. Tüskés Gábor. Bp. 2004, Universitas. 7. p.
- 15 Részletesen tárgyalja a két kiadást és Bod Péter forrásait, munkamódszerét Bretz Annamária: *Bod Péter a magyar bibliafordításokról*. Adalékok Bod Péter munkamódszeréhez. In: a 14. sz. jegyzetben i. m. 59–70. p.

Könyvtár 2.0, avagy közösen vagyunk tudásbirtokosok

Fogunk-e tíz év múlva a könyvtár 2.0-ról (vagy bank 2.0-ról, marketing 2.0-ról, iskola 2.0-ról stb.) beszélni? Feltehetően már nem, vagy csak kevésbé. Ugyanúgy nem, mint más technikákról, eljárásokról, amelyek szervesen beépülnek a mindennapok gyakorlatába, és megszűnnek – legalábbis önmagukban – téma lenni. A 2.0-s gyakorlatban *elhalványodik a határ a hagyományos szolgáltató és használó között, az előbbi inkább fizikai és virtuális teret ad az utóbbiak céljai számára*. Ma, 2007-ben beszélnek itt-ott 3.0-ról és 4.0-ról, de talán nem ez a lényeg, hanem az, hogy az alapvetően technikai fejlesztések hogyan és milyen gyorsan befolyásolják a szakmai gondolkodást.

Web – hányas is?

*„Lépj be a Könyvtár 2.0-ba. Ezt az új könyvtári szolgáltatási modellt vitatják online fórumokon, konferenciákon, vezetői irodákban és tájékoztatópultoknál. Ha még nem vagy, illetve munkatársaid még nincsenek a Könyvtár 2.0-t tárgyalók között, jól figyelj: a Könyvtár 2.0 új-
jélesztheti a könyvtárhasználókkal való kapcsolatunkat.”¹*

A könyvtár 2.0-s elnevezés a divatos web 2.0-nak (vagy: web2, webkettő) könyvtárakra alkalmazott „változata”. A webkettő egyrészt szerves folytatása annak, amit a '90-es évek közepén mint internetet (mostantól: web 1.0)² ismertünk meg, ugyanakkor gyökeresen el is tér tőle. A webkettő kifejezés 1999-ben bukkant fel, 2005-től terjedt el, Tim O'Reilly³-nak köszönhetően; tehát elég jól lehet kötni ezt a változást az ezredfordulóhoz.

Az alapvető célok segítője; könyvtár 2.0

A könyvtár 2.0⁴ természetű a könyvtár alapvető és legjobb szolgáltatói hagyományán és küldetésén alapul:

- a közösség tagjai által előállított információhoz való hozzáférés,

- megosztás és felhasználás a közösség céljai szerint,
- hozzájárul a használói közösség építéséhez.

Innen nézve tehát semmi újat nem jelent, sőt, a könyvtár alapvető céljához új eszközökkel való visszatérést segíti. És ezért a 2.0-s könyvtár valóban a demokrácia alappillére. Maga a könyvtár 2.0 koncepció nincs két éves sem. Jellemzően a könyvtári blogvilágban született, mielőtt a nagy szaklapok címlapjukra vették. Táragszerű definíciója:

Interaktív, együttműködésen alapuló, multimédiás, webalapú technológiai alkalmazás, webalapú könyvtári szolgáltatásokhoz és gyűjteményekhez. Használóközpontú virtuális közösség, melyben a könyvtár nem egyedül felelős a tartalom előállításáért.

Ugyanazokat az eljárásokat és technológiákat alkalmazza, mint a közösség (Magyarországon a legdinamikusabb könyvtári célcsoport a blogokat, wikiket, RSS-t, chat-et stb. használó fiatalok). Ösztönzi az innovációt és kísérletezést az elektronikus könyvtári környezetben.

A „Library 2.0 meme map”-en⁵ az alapvető funkciókat az alábbi nyolc pontban határozták meg:

- Közösség- és felhasználó-központúság;
- Technikailag megfelelően kialakított környezet;
- A felhasználó elérése a long-tail (elnyúló szakasz); által;
- A tartalomhoz egynél több eszközön is hozzá lehet férni;
- Tartalomközpontú szoftverek;
- Állandó változás;
- Web 2.0 alkalmazások és szolgáltatások használata;
- Nyitott szabványok.

A 2.0-s könyvtár elfogadja, hogy az emberek az információt nem egymagukban, hanem közösségbe ágyazottan keresik és használják fel. Ezt támogató néhány technológiai példa a könyvtár 1.0-ból 2.0-ra váltásra:

- E-mail referenz kérdésválasz oldalakból: chat-referenz (is);
- Szövegalapú eligazítás, tájékoztatás mellett: egyidejű elektronikus adatfolyamon alapuló tájékoztatás interaktív adatbázisokkal;
- E-mail-levelezőlisták, webmesterek mellett: blogok, wikik, RSS-ek;
- Szabályozott osztályozási sémák mellett: használók általi címkézés is (pl. OPAC-ban);
- Főként nyomtatott és elektronikus tartalmakat reprezentáló katalógusok mellett honlapok, blogok, wikik stb. kínálata;
- Kiterjedt információforrások: a hagyományos nyomtatott és elektronikus dokumentumokon túl szociális hálók (pl. iWiW), blogok, podast-ok stb. az OPAC-ban.

Tehát tévedés azt gondolni, hogy a 2.0 megszünteti az 1.0 eljárásait. Sokkal inkább kiegészíti, hatékonyabbá, a közösség szempontjából kívánatosabbá teszi azokat. (És általában: a járművek feltalálása után sem sorvad el a lábunk, a fotók

nem veszejtették el a festményeket. A korábbi technikák, eljárások inkább a kedvelés eszközeivé lesznek, illetve kölcsönhatásban maradnak az újabbakkal.)

A technika alakulása

Az első lépéseket a szociális hálókat kezelő alkalmazások (pl. iWiW) felbukkanása jelentette. Mindez a következő változtatásokat vonta magával:

- a kisebb-nagyobb, egymástól elszigetelt „információs szigetek” egybeépültek, egységes szolgáltatási és keresési felületet alakítottak ki;
- a társadalmi változásoknak köszönhetően a kommunikáció és az információáramlás egyre szabadabbá, decentralizáltabbá és kontrollálatlanabbá vált; (új kapcsolati rendszerek alakulnak, a közösségek „kitágulnak”, a távolságok relativizálódnak),
- egyre inkább belső igényné vált a tartalmak kategorizálása, rendezése;
- a web üzleti értéke ismét megugrott (a „dot-com lufi” kidurranása után);
- új lehetőségek nyíltak meg az internet segítségével (webalkalmazások és -szolgáltatások).

Ezek eredményeképpen jött létre az, amit ma látunk: forráskódszabványok⁶ – <http://w3c.org/>, blogok, linklogok, wikik, podcastok, RSS-csatornák stb. (e technikákat később részletezzük). Tim O’Reilly mindezt egy 4+1-es struktúrába rendezte, a 3-astól a 0. szintig, ahol a legfelső szintre a teljesen on-line szolgáltatások, alkalmazások kerültek, a legalsóra pedig azok, amelyeknek voltaképpen nincs szükségük hálózatra, de jól mutatnak a neten is (pl. GoogleMaps <http://maps.google.com/>). A 0. alatti szinthez pedig az email-, instant-messaging (pl. MSN <http://messenger.msn.com/>) vagy kliensek és a telefon (pl. Skype <http://skype.com/>) tartoznak.

Az „új” webnek tehát lényege:

- egységesség (és itt hadd helyezzek nagyon erős hangsúlyt a szabványokra),
- közösségiség (egyfajta új demokráciát teremtett),
- platformfüggetlenség (operációs rendszer és – elvileg – böngészőfüggetlenség),
- dinamizmus (nincsen végleges projekt; minden bétaváltozatban fut, tehát fejleszhető és fejlesztendő).

Mindezek (web 2.0) alapul tehát technikailag a könyvtár 2.0 kifejezés.

Tényleg a használóért van: együtt alakítják a könyvtárat

Először talán riasztónak hangzik, hogy a használók is aktívan alakítják a könyvtárat. Ám így sokkal inkább biztosítható, hogy az megmarad az olvasók érdekkörében – vagy éppen visszatér oda. A könyvtár 2.0 néhány jellemzője:

- Használóközpontú, ugyanis a használók részt vesznek a tartalom-előállításban. Például (akár a könyvtárosok) kommentárokkal látják el a katalógusrekordokat, amelyeket a későbbi olvasó figyelembe vehet (ha akar), részt vesznek a wikik szerkesztésében, a blogok írásában, amelyek a könyvtár katalógusából is elérhetőek lehetnek.

- Multimédiás – a gyűjtemény és a szolgáltatás egyaránt szöveges; video és audio-összetevőket tartalmaz. Például a katalógus változatos formátumú elektronikus dokumentumokra mutat, mondjuk, Babits esetében a digitalizált Nyugat-számokra, a költő eredeti hangfelvételére, tv-beli irodalmi műsor anyagára stb., amelyek 'fizikailag' a könyvtár falain kívül találhatóak, akár maga a könyvtári szerver is.
- Közösségi – a könyvtár webes jelenléte magába foglalja a használók jelenlétét is (szinkron és aszinkron). Például az azonos témakör iránt érdeklődők virtuális közösséget alkotnak (megfelelő adatvédelmi gyakorlat mellett) egymás által keresett vagy előállított dokumentumokba is betekinhetnek, és nincs akadálya a közös munkának sem – akár a könyvtáros bevonásával az erre specializálódott könyvtári elektronikus felületen vagy fizikai térben.

Ha a könyvtár ebben nem lép, a lehetséges célcsoport könyvtáron kívül alakítja meg a maga hasonló köreit (pl. iWiW). A 2.0-s könyvtár tehát radikálisan innovatív: a közösség alakulásával a könyvtár is változik; hagyja, sőt, szorgalmazza, hogy a használók változtassák. Az állomány interaktívabbá és hozzáférhetőbbé válik (vö.: lebegő állomány⁷), a szolgáltatás az információátadásra és információs írástudásra összpontosít, mintsem a kontrollált hozzáférésre.

Kulturális és üzleti változás

A 2.0-s könyvtár a fentiek értelmében paradigmaváltást vár el a könyvtárosoktól, nemcsak abban, hogy megnyissák katalógusukat és állományukat, hanem, hogy a szabályozást is lehetővé tegyék a használók számára. A 2.0-s könyvtárban a figyelem a teljes leltári kontroll helyett a közös felfedező rendszer felé fordul. Így a 2.0-s könyvtár forradalmasítja a szakmát. Ahelyett, hogy a könyvtárosok rendszereket (pl. részletekbe menő bibliográfiai kontroll) állítanak elő ügyfelek számára, lehetővé teszik számukra, hogy mindezt megteremtsék saját maguk számára (taxonómia helyett a „nép” által készített ún. folkszonómia). Egy évtizedeken át szabályozással és a kiszámíthatóság kultúrájával átitatott szakmának magába kell fogadnia a lazítást és a többféle felfogás együttélésének lehetőségét. A könyvtártörténelemben ehhez hasonló fordulópontok voltak a raktárak megnyitása vagy a népszerű irodalom befogadása a könyvtárba a huszadik század elején [az USA-ban].⁸

Mielőtt a cikk további részében a technikai eszközökre térünk ki, érdemes a technikai változással szoros kölcsönhatásban álló (köz)gondolkodásbeli változásokra is pillantást venni. Néhány példával:

- Az emberek – olvasók, ügyfelek – a beszerzett terméket, szolgáltatást saját hatáskörben újraértelmezik, interiorizálják. A népszerű regények, filmek írásos és vizuális továbbgondolását lelkes rajongók végzik (fanfiction), és ezeket közzé is teszik (pl. fanzine-ekben).
- A Google a találati listát a használói keresési minták szerint alakítja, együttes keresést tesz lehetővé a saját gépen (Desktop Search és a külső weben, elmosva a külső és belső információ közötti határokat).

- Az Amazon.com közlésezi vevőinek vásárlási mintázatát (akik ezt megvásárolták, megvették még azt is...), véleményét, mint értékesítés-ösztönzési és tájékoztató eszköz.⁹
- Intézmények kikérik és alapvető döntésekben is figyelembe veszik használói közösségük véleményét – köztük például a British Library is, gyűjtőköri stratégiájának megalkotásában.¹⁰
- A kutatásfejlesztés is „kiszervezhető”; a Procter & Gamble „meghirdeti” kutatási feladatait, ami által a belső kutatói kapacitás sokszorosát tudja kihasználni.¹¹

Az ügyfelek közösségei egyre több esetben hatnak vissza a termégyártóra, szolgáltatóra. Ilyen módon elhalványul a határ a termelő, szolgáltató és befogadó között. Az így megváltozott környezetben pedig még inkább az marad meg, aki eredményes kapcsolatokat és közösségeket tud kiépíteni, támogatni alaptevékenysége körül. A könyvtár e téren is komoly versenytársakkal szembesül, és megmaradt pozíciójának megtartása érdekében feltehetően szoros együttműködés és feladatmegosztás szükséges.

A korábbi irányító (vagy legalábbis azt szándékozó) attitűd helyett a felszabadító, meglévő korlátokat lebontó ösztönző válik versenyképessé – a hazai könyvtárakban is. A technológiai változás elősegíti a könyvtári rendszer átalakulását is: nincs feltétlenül értelme sok helyen közpénzen pl. pedagógiai gyorstájékoztatót nyújtani (akár 24 órán keresztül), hiszen a szolgáltatók között megosztott virtuális (instant messaging) tájékoztatás bárki számára a könyvtár fizikai érintése nélkül is elérhetővé válik (akár a szintén otthonában üldögélő tájékoztató szakember által). Ezek alapján gördülékenyebb – és anyagilag elodázhatatlanabbá – válik a könyvtári szolgáltatások kiszervezése, fizikai környezettől való részbeni elválása.

A 2.0 technikák és gondolkodásmód ezért a társadalmi változások ütemét átvevő könyvtári rendszer esetén munka(hely)-megtartó tényezővé válik.

A könyvtár 2.0 technikai eszközei

1. Blogok külső és belső könyvtári kommunikációra

Egyre gyakoribb, hogy egy magára valamit is adó nyilvános könyvtár legalább egy, de sok esetben 5-6 bloggal is szélesíti a kommunikációs csatornát. A chat és az instant messaging rendszerek mellett e blogok (freeblog – <http://freeblog.hu/>, blogtér – <http://blogter.hu/> – vagy a hazai könyvtári közösség szolgáltatóra készült <http://klog.hu>) forgalma is növekszik. Ha a chat a rövid távú, az email a hosszú távú, akkor a blog a középtávú üzenetváltás eszköze. A külső mellett a szakmán belüli kommunikációhoz is kiváló eszköz a blog. E műfaj Nyugaton visszaszorította a levelezőlistákat (ezeket meghagyták a komoly szakmai kérdéseknek). Számos egyéb előnye mellett ugyanis a blogokról származó információáradat sokkal könnyebben szűrhető, kezelhető, és rugalmasabb a visszacsatolás is: ha nagyon ellenkező álláspontot képviselünk, akkor nem muszáj az olvasott blogot ott helyben letámadni, hanem higgadtan, érvekkel alátámasztva a sajátunkon is meg tudjuk fogalmazni azt. Motivációs hatása is erős: milyen pozíciót szerez a figyelemgazdaságban.

A könyvtáros blogok témakörei:

- intézmény, szervezet életét bemutató (könyvtár-énblogok, benne események, ajánlók stb.),
- könyvtárosi (vagy hallgatói) énblogok,
- ismeretterjesztő (akár a könyvtár saját állományából dolgozva, akár más – idegen nyelvű vagy alig látogatott, de érdekes – blogokról gyűjtve az információkat),
- technikai, oktató (pl. OPAC-ok fejlesztése, a web2 alkalmazása, egyéb megoldások stb.).

Kis magyar könyvtári blogtörténet¹²

- 2003.11.22. Könyvtároskisasszony <http://konyvtaroskisasszony.freeblog.hu> – Sorsha, blogja szakmai blog
- 2004.11.22. Henrietta <http://henrietta.freeblog.hu> – könyvtároshallgatói énblog
- 2005.08.01. Mani <http://mani.klog.hu> (mai cím) – könyvtár-informatika szakos hallgatói énblog
- 2005.12. Myownblog – Takács Dániel énblogja (később: Élet és könyvtár)
- 2006.05.27. Tekintet <http://tekintet.wordpress.com/> – Lilos, könyvtároshallgatói énblog
- 2006.09. Olvasónapló (a FIKSZ előzménye) – Paszternák Ádám, énblog
- 2006.09.07. JusthVK blog <http://blog.justhvk.hu/> – orosházi Justh Zsigmond Városi Könyvtár intézményi blogja – az első könyvtári intézményi blog
- 2006.09.07. Könyvtárosháza – <http://konyvtaroshaza.freeblog.hu> - Petrovszki Mária, szakmai blog (eredetileg a Justh VK blogja, de amikor saját szerveren indítottak egyet, akkor 'Maca' privatizálta)
- 2006.10. Megalakul a Klog (azaz könyvtári blog) [http://www.klog.hu](http://www.klog.hu;); – tulajdonos: Takács Dániel
- 2006.10.26. Fiatalos I Könyvtár I Szemlélet <http://fiksz.klog.hu> – Paszternák Ádám, szakmai blog
- 2006.10.21. Élet és Könyvtár <http://ek.klog.hu> – Takács Dániel, szakmai (én)blog
- 2006.10.27. ELTE Egyetemi Könyvtár Blogja <http://egyetemi.klog.hu> intézményi blog
- 2006.11. Könyvtárépítészet <http://konyvtarepiteszet.klog.hu> – Baranyi Flóra, szakmai blog
- 2006.12.01. HUNRA (Magyar Olvasástársaság) <http://hunra.klog.hu> – szervezeti blog
- 2006.12.15. iNapló <http://inaplo.klog.hu> – Fodor János
- 2006.12.18. Libr-OSS <http://libross.extra.hu> – Koroknai Sándor, a könyvtár-informatika tárgyköréről (2007. április 5-étől Open Library <http://ol.klog.hu> néven működik tovább)
- 2007.01.11. Könyvtáros testvér jótanácsai <http://librarian.blog.hu/>
- 2007.01.25. OSZK-említések a szépirodalomban <http://oszk.freeblog.hu> – Országos Széchényi Könyvtár blogja
- 2007.02.28. Információtudományi és Információbrókeri Blog <http://informaciobroker.klog.hu>
- 2007.02.28. SZOKHE Blog <http://szokhe.klog.hu> – Szombathelyi Könyvtáros Hallgatók Egyesülete
- 2007.03.01. KönyvtárosTanár <http://konyvtarostanar.klog.hu> – az iskolai könyvtárak, könyvtáros tanárok bemutatkozása
- 2007.03.06. Könyvtári napló <http://blog.lmvk.hu> – balmazújvárosi Lengyel Menyhért Városi Könyvtár

- 2007.03.06. Rajongó <http://rajongo.lnyk.hu> – balmazújvárosi Lengyel Menyhért Városi Könyvtár, olvasónapló
- 2007.03.22. MIBE Hírek <http://mibe.klog.hu> – Magyar Információbrókerek Egyesülete szervezeti blogja (csak MIBE-tagok számára érhető el)
- 2007.03.27. MEK hírblog <http://mekhitek.freeblog.hu> – Magyar Elektronikus Könyvtár, hírblogja
- 2007.03.29. Az olvasó népcet szolgáalom! <http://vfmk.freeblog.hu> – Verseghy Ferenc Megyei Könyvtár és Művelődési Intézet, hírblog
- 2007.03.29. HSD <http://hsd.klog.hu> – Horváth Sándor Domonkos, az első magyar könyvtárvezetői blog
- 2007.04.01. Felsőoktatás és Könyvtár Management <http://management.klog.hu>
- 2007.04.03. Németh Márton könyvtárügyi blogja <http://nemethmarion.klog.hu>
- 2007.04.09. Tipp, avagy, amit az amerikai könyvtáros szakmától tanultam <http://tipp.klog.hu> – Imecs Ágnes blogja
- 2007.04.24. A Galgóczy Erzsébet Városi Könyvtár Gyermekkönyvtárának Blogja <http://blog.gevk.hu>
- 2007.04.25. Amerikába jöttem... Texasi könyvtáros élmények <http://texasi.klog.hu> – Sollosi Erika blogja
- 2007.04.02. Polcológia <http://plocologia.klog.hu>
- 2007.04.29. Anima <http://anima.klog.hu> – könyvtárak világa – könyvtárostánárok elmékedései – negyenes szinglik bukdácsolásai – anyai aggodalmak
- 2007.05.16. Kívül-belül irodalom <http://kivulbelulirodalom.klog.hu> – Pávai Patak Márta műfordító blogja

Érdekes megfigyelni a hazai könyvtári blogfejlesztés vonalát: a gyorsan alkalmazkodó fiatal generációtól azokig, akik az ismeretovábbítást hivatásnak tartó információs szakemberként a tudásmenedzsment e nyílt eszközeit máig nem használják. A könyvtárszakmai szervezetek, a szakmai irányítók és a képzőintézmények egyelőre nem léptek (honlapjaikon olvasói hozzászólásokból is keveset tudnak begyűjteni). A blogok száma feltehetően még növekszik, a szakmai összfigyelem azonban aligha ugrik meg. Ezért (a figyelemgazdaságban) kérdés az, hogy – esetünkben blogjával – ki tud több látogatót, figyelmet begyűjteni, s általuk hatást gyakorolni. Ez valódi figyelmi piacgazdaság, amelybe, ha késve is, érdemes a könyvtárosoknak is beletanulni. A felsorolt blogok között már most is akadnak, amelyek feltehetően alulmaradnak a minőségi információ rendszeres előállításában, mások a szakmai információs infrastruktúra megkerülhetetlen csomópontjai.

2. RSS-ek¹³ és linkgyűjtő közösségek

Az olvasó (vagy akár könyvtáros is) az RSS¹⁴ nevű egyszerű elektronikus eszköz segítségével összegyűjtheti például a saját maga által kedvelt (vagy könyvtári) felületre az általa fontosnak tartott portálokról, blogokról a kedvenc témák friss híreit – azok megjelenési időpontjával egy időben¹⁵. Az RSS 2004-2005-ben terjedt el, mint a weblogokat olvasóknak a legnagyobb segítsége, általuk ugyanis – linkgyűjtő alkalmazással – megakárhatható az alkalmasint nem is egyszer megtekintett több tíz weblap, hírforrás végigbongészése. Ez a fájl lényegében hírcsatornaként működik, amely az erre alkalmas eszközzel olvasható.¹⁶ Ilyen linkgyűjtő alkalmazásból léteznek webes (<http://www.hirlapom.hu/>, <http://www.my.yahoo.com>, <http://www.netvibes.com>, <http://google.com/ig>, <http://book.mark.hu>, <http://del.icio.us>), illetve számítógépen futtatható változatok (különléle, a böngészőbe és a levelező-kliensbe beépü-

lő kiterjesztések – ld. Firefox, Opera, Thunderbird – vagy külön erre a célra kifejlesztett programok – pl. BlogBridge).

Az RSS-technológiát hazai könyvtárak is kezdték alkalmazni – egyelőre mint hírszolgáltatók. Könyvtári hírbe gyűjtés hazai példája egyelőre nem ismert. RSS-szolgáltatást kínál pl. a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (ismertetése: <http://www.fszek.hu/RSS>), tőlük például friss híreket, rendezvényeket, kiállításokat, játékkal kapcsolatos programokat lehet ilyen módon megtudni (ezek közül kiválasztva és a gyűjtő-honlapba beépítve a kiválasztott csatornát).

A linkgyűjtő alkalmazás (például a *netvibes.com*) egy platformra gyűjt más web 2.0-s alkalmazásokat. Beállítható szolgáltatásai például:

- beállított blogok és hírportálok újdonságainak figyelése,
- keresés blogokban megadott profilok szerint (így rendre új forrásokra akadok) (Technorati, Google, Wikio, Sphere),
- helyi időjárás-előrejelzés figyelése,
- friss fotók keresése beállított profilok szerint (Flickr, Ask, Google, Yahoo!),
- video-, podcast¹⁷ és térképkeresők.

Alkalmazása megfelelő arra, hogy például a gyümölcsfa-metszés, könyvtarifelolvasás-módszer tan, kortárs magyar irodalom, helyismeret vagy egyéb tetszőleges témakör könyvtáros és nem könyvtáros képviselői (mondjuk, adott kistérség amatőr és szakértő tájékoztatói) egyénileg vagy közösségben készítenek ilyen oldalt, és azt könyvtári honlapokon elérhetővé, belinkelhetővé teszik. Így a szakterület iránt érdeklődők fontos tájékozódás pontjává válik a hely.

3. Tag-elés, azaz címkézés – ipari méretekben

A „tag” (ejtsd: teg): készítőik és felhasználók által adható „címke”, index vagy metaadat, amellyel – igaz, szubjektíven, de a lehető legnagyobb demokráciában – az adott tartalmat – képet, pl. <http://flickr.com/>, <http://picasa.google.com/> szöveget (linkeket), videót; <http://videobomb.hu/>, <http://youtube.com/>, prezentációkat <http://www.slideshare.net/stb>. vagy éppen az arra alkalmas OPAC rekordjait – jelölik. A címke a folkszónómia egysége.

Kézenfekvő könyvtári alkalmazása lehet a közösségi adatbázis-építés. A számos címke gyűjtésére szolgáló eszköz közül a legismertebb a del.icio.us. A könyvtárosok információk után kutatva a weben számos érdekes és fontos tartalmat tudnak ily módon indexelni adott témakörökben, amit aztán a könyvtárhasználók és a többi könyvtár rendelkezésére bocsáthatnak (pl. <http://del.icio.us/daniel.takacs>). Mivel ezek az alkalmazások többnyire lehetővé teszik a felhasználók közti megosztást és bárholnan elérhetők, a könyvtárhasználók is bekapcsolódhatnak a munkába, közös tudásbázist kialakítva az adott témakörben – például a kortárs magyar női irodalom szaktájékoztatói közössége.

Igazi, könyvtárra szabott lehetőség az OPAC-ok reformja. A web2.0 által gombamód szaporodnak a nyílt forráskódú OPAC-ok (a lehető legváltozatosabb megoldások születnek, pl.: WPopac – <http://maisonbisson.com/blog/post/11133/>, KOHA – <http://www.koha.org/>, OpenOPAC – <http://www.bl.fcen.uba.ar/openopac.php> stb.). Ezekben felhasználók is címkézhetik az objektumokat, így a keresést jelentősen leegyszerűsítik. Például egy (könyvtáros)tanár címkével láthatja el a javasolt olvasmányok tételeit az iskolai, egyetemi stb. könyvtár OPAC-jában, így az e cím-

kére kereső diákok könnyen megkaphatják az egész listát (a címkék törölhető – bejegyzőik szerint szabályozottan is, módosíthatók és törölhető). Ezentúl egy dokumentum keresése csak egyszer jelent feladatot (mivel az adott könyvtári rendszer az egyéni szempontoktól független módon osztályozza a dokumentumokat), hiszen létrehozhatunk magunknak egy kategóriát (mondjuk: Takács Dániel kedvenc könyvei, 6. osztályos történelem vagy éppen a bórrák alapirodalma), beledobálva a minket érdeklő rekordokat. Ezek után pedig egy bibliográfia összeállítás csak gyerekjáték. (Aggodalomra nincs ok: az egyedi olvasói címkék a katalógusrendszer működését egyáltalán nem zavarják, hiszen természetesen megmarad a hagyományos, 1.0-s osztályozás is, és a különböző olvasói címkék az egyes olvasók mappájában, az adott taggyűjtő-szolgáltatónál jönnek létre, így nem terhelik a rendszert, és csak külön, kérésre jelennek meg.)

A címkézés lehetőségét kínáló hazai könyvtári rendszer még nem ismert, de erre vonatkozó fejlesztések már folyamatban vannak.

A különféle típusú tartalmak össze is kapcsolhatók. A felhasználók és könyvtárosok címkékkel gyűjthetik csoportba a szerintük egy körbe tartozó objektumokat, pl. könyv, elektronikus folyóiratcikk, video, podcast. Ezáltal egy-egy téma sokkal komplexebb és érthetőbb formában reprezentálható – kutatásoktól kisiskolás anyagokig.

4. Wikik: közösen épített enciklopédiák

A wikik, a közösségileg szerkesztett enciklopédiák, alapvető szerepet tölthetnek be a nonprofit információszolgáltató intézményeknél. (A szó eredetileg – wiki wiki – a hawaii nyelven fürgét, gyorsat jelent.) Lapjai között keresztkapcsolások vannak, így szinte minden összefüggésben áll mindennel. Bárki szerkesztheti, változtathatja a tartalmat. Ezért sokan félnek tőle, mivel így valóban sok a megbízhatatlan, esetleg téves adat, de a tapasztalat azt mutatja, hogy elég nagy az öntisztító hatásfoka a rendszernek (tehát ha valaki tudatlanul vagy szándékosan hamis dolgokat ír, akkor rövid időn belül kijavítja valaki más). Az angol nyelvű Wikipedia <http://en.wikipedia.com> minősége például a nagy nyilvánosságot kapó botrányok ellenére gyakorlatilag megegyezik az Encyclopaedia Britannicáéval¹⁸.

A wikik felhasználása sokrétű: portált lehet rá építeni, és tudományos kutatásoknak is hasznos segítőtársa lehet. A kollektív bölcsesség – megfelelő felhasználói bázis esetén – egy-egy témakör nagyrészt lefedhető, akár előre megadott kritériumok alapján (pl. csak pontos forrásmegjelöléssel lehet bármit is beírni). Ma az egyik legnagyobb és legismertebb wiki a Wikipedia <http://en.wikipedia.com>, amelynek létezik magyar (és sok más nyelvű) alrendszere is: <http://hu.wikipedia.com>. A rendszer ún. GNU-licenszű, tehát szabadon felhasználható, így bárki, vagy bármely közösség, szakma, könyvtár tud készíteni magának saját wiki-rendszert. Wiki-motor letölthető pl.: <http://www.scipy.org/Download>.

Hazai szakmai wiki például a Miskolci Egyetem Könyvtára saját belső tudnivalóinak, leírásainak, dokumentációinak kezelésére készítette rendszere: <http://wiki.lib.uni-miskolc.hu>. További hipotetikus példa a KlogWiki, amelynek feltöltése folyamatban van.

A magyar Wikipédiában az információ- és könyvtártudomány egyelőre erősen alulreprezentált. Az olvasók nem találhatják benne pl. a bibliográfia, annotáció.

periodika szócikkeket, és a „könyvtár” is igen hiányos, kezdetleges benne, miközben számos más tudományterület számára jó minőségű tájékoztatási forrás e növekvő népszerűségű wiki.

5. Referenz azonnali üzenetküldéssel¹⁹

A könyvtár 2.0 használóközpontú virtuális közösség. Azért is, mert ugyanazokat az alkalmazásokat és technológiákat használja, mint a közösség, amelynek egyes csoportjaiban mindennapossá vált az sms, chat, azonnali üzenetküldés, mobil multimédiás tartalmak küldözgetése (MSN, AOL stb.). Az IM (Instant Messaging)²⁰ egy protokoll alapján egymással kommunikáló szoftverek gyűjtőneve. Ezek csak azokkal képesek kommunikálni, akivel előbb felvettük a kapcsolatot, illetve akinek engedélyeztük a kapcsolatfelvételt. Léteznek olyan kliensprogramok is, amelyek egyszerre több protokollt is képesek kezelni (IRC, AOL, MSN stb.), pl. Pidgin (korábban Gaim), Trillian stb.

Mi lehet a könyvtár szerepe ebben? – A hagyományos tájékoztatás új kommunikációs csatornákkal bővíthet. A Libinfo (<http://libinfo.oszk.hu/>) esetében már évek óta működő e-mail-alapú tájékoztatás általánossá válhat (a könyvtárak honlapján megkülönböztetett helyen szerepel majd a tájékoztatás email-címe, mellette az MSN- illetve Skype-azonosító). Az eredmény: használó és könyvtáros közötti szinkron „beszélgetés”, benne: közös szörfözés, fájlmegosztás, képernyőkép-készítés, adatmegosztás és chatszövegek visszakeresése. Ha a rendszer kiegészül videotelefonálással, egyre kevésbé különbözik a személyes tájékoztatástól (a könyvtáros és használó hallják, látják egymást). Az azonnali adatfolyam (streaming media) technológia lehetővé teszi a használati utasítások, változatos formátumú digitális adatok kényelmes elérését is. Annak sincsen különösebb akadálya, ha a könyvtár a köréje gyűlt külső szürkeállományt megfelelően szabályozva bevonja a tájékoztató munkába.

Azonnali üzenetküldés hazai könyvtárakban

- Justh Zsigmond Városi Könyvtár, Orosháza – Skype: „justhvk”; MSN: „konyvtar@justhvk.hu”
- ELTE Egyetemi Könyvtár, Budapest – Meebo: <http://egyetemi.klog.hu> (beágyazott kliens)
- Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Könyvtára, Budapest – Skype: "mome.konyvtar"
- Országos Széchényi Könyvtár, Budapest – Skype: "orszagos.szechenyi.konyvtar"
- Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem–OMIKK, Budapest: Skype: "bme_omikk_tajekoztatas" és "bme_omikk_kolcs"
- Miskolci Egyetem Könyvtára, Miskolc – Skype: "me_konyvtar"
- Illyés Gyula Megyei Könyvtár, Szekszárd – Skype: "tolnalib"
- Szent István Egyetem – Állatorvos-tudományi Könyvtár, Budapest – Skype: "winklerbea"; Meebo: <http://konyvtar.univet.hu/konyvtar/aska.php> (beágyazott kliens)
- Vácraatói Községi Könyvtár, Vácraatót – Skype: "ratotkonyvtar"
- Martincsevics Károly Városi Könyvtár, Csorna – MSN: "vkcsorna@hotmail.com"; ICQ: „370104291”
- Lengyel Menyhért Városi Könyvtár, Balmazújváros – MSN, Joomla nyílt forráskódú tartalomkezelő rendszerbe integrált MSN-kliens: <http://www.lmvk.hu/>

A szolgáltatások tervezésekor figyelembe veendő szempontokat az Amerikai Könyvtárosok Egyesülete (ALA) irányelvek formájában tette közzé²¹.

6. Közösségi hálók

Mára talán a legismertebb web 2.0-s alkalmazások a szociális hálózatok. Magyarországon például a <http://iwiw.hu/>, MyVIP <http://myvip.com/>, a tengerentúlon a MySpace. Könyvtári szempontból azért is izgalmas ez a hálózat, mert az emberek által készített dokumentumok helyett azok forrását, magukat az embereket teszi visszakereshetővé, így sokkal eredetibb információhoz is hozzáférést kínál. S bár az idehaza is már milliós feletti taglétszám és a nem rendeltetészerű bejegyzések valamelyest megnehezítik (egyúttal érdekesebbé is teszik) a visszakeresést, a rendszerek működnek, népszerűek. Lehetőséget kínálnak személyes profilok közzétételére, csoportok képzésére vagy PR-tevékenység végzésére, könyvtárok számára is. A virtuális közösség-szervezésben a könyvtári kihasználhatja a már létező hálózatát. A meglévő technológia alkalmas a szűkebb közösségek kiépítésére is. Számos könyvtár használja az iWiW-et és van mód saját kisebb hálózatok építésére is. Például Ning szolgáltatón a Magyar könyvtárosok közösségi hálója: <http://hunlibrarian.ning.com> és <http://konyvtaros.network.hu>.

7. Google CSE – Egyéni keresőmotor akár könyvtáraknak is

Az interneten elérhető források címének és elérhetőségének könyvjelzőként vagy linktári elemként történő feltüntetésén túl még sok mindent tehetünk a használó dolgának megkönnyítéséért. A Google Custom Search Engine (személyre szabott keresőmotor – <http://goole.com/coop/>) technológiával például kereshetővé tehetjük kiválasztott oldalak teljes tartalmát. Hazai könyvtári példa: FIKSZ e-ngine <http://e-ngine.klog.hu/>, amely hazai és nemzetközi elektronikus információs és könyvtárszakmai forrásokban keres. A del.icio.us és a Google CSE kombinációja tehát célravezető lehet: egy adott témában való elmélyüléshez, általános ismerkedéshez, böngészéshez. „szörfözéshez” kitűnő kiindulópont a tematikus könyvtári könyvjelző-gyűjtemény, míg a könyvtár profiljába tartozó konkrét információk lekereséséhez a teljes világhálót feldolgozó Google-nél alkalmasabb a személyre szabott keresőmotor. Mi több: a motor elkészítésekor és bővítésekor az indexelendő oldalak közé felvett lapok mindegyikéhez szűkítési feltételeket, „refinement”-eket rendelhetünk. A szűkítési szempontok segítségével – csakúgy, mint az adatbázisok legtöbbjének esetében – a használó tovább finomíthatja a találati listát.

A Google CSE hatalmas előnye a meghíváson alapuló együttműködés lehetősége: szakemberek meghívásával új embereket vonhatunk be az indexelt lapok gyűjteménynek összeállításába. A maximális „élmény” érdekében a keresőmotor minden lehetőségét érdemes lehet kihasználni: a szűkítési szempontok megadásán át (amely olyan, mintha címkékkel látnánk el a találati lista elemeit) a több könyvtáros együttműködésének hatékonyságát, illetve az egyedi külső készítésének opcióját (amely értelemszerűen például a könyvtári arculathoz illeszkedik).

A Google CSE egyelőre csak angolul érhető el, és használatához Google Account-ra (ingyenes regisztráció a <http://google.com/accounts> oldalon) van szükségünk. ám a némi angoltudásért, a ráfordított időért és munkáért cserébe a használók a könyvtári információs szakemberek által relevánsnak ítélt, interneten elérhető források mindegyikének teljes szövegében egyazon felületről kereshetnek.

8. Saját és közös virtuális könyvespolcok

Az interneten közös szöveg- vagy táblázatkezelésre alkalmas eszközök mellett építhetünk közös dokumentumállományt is. A LibraryThing (<http://hu.librarything.com>) egyike azon további webhelyeknek, amelyek kiegészíthetik a meglévő könyvtári szolgáltatást. Konceptiója két egyszerű dologra épül: a „szociális webre” és az irodalom, illetve a könyvek szeretetére. Kínálata:

- készítse el mindenki saját virtuális könyvespolcát (merészebbek akár egész könyvtárra való könyvet is „összegyűjthetnek”),
- majd értékelje, szubjektív – ám a tényleges használó által írott – megjegyzéseket fűzzön hozzá, kategorizálja,
- egymásra találhassanak rajta azonos érdeklődésű, ízlésű olvasók, olvasmányokat ajánljanak egymásnak (adott esetben ezzel is növelve a könyvtárak látogatottságát), on-line olvasókörokkbe tömörülhessenek, beszéljenek irodalomról és irodalmárokról, élményekről és ízlésről.

A LibraryThing adatbázisában szereplő több mint 15 millió rekord nagyban elentmond azoknak, akik szerint a web 2.0 temeti a papíralapú információt. Azokat igazolja, akik úgy vélik: a web és a könyv nagyszerűen kiegészítik egymást.

A LibraryThing a legtöbb webkettes oldalhoz és alkalmazáshoz hasonlóan nagyrészt (200 rekordig) ingyenes, és számos kiegészítő funkciót kínál. Ilyen például a blog oldalsávjába ágyazható „virtuális könyvespolc”, ahol a blog gazdája ajánlhatja olvasóinak kedvenc könyveit, megoszthatja, épp mit olvas, ezáltal buzdítva másokat is olvasásra. A felhasználót import/export funkció segíti olvasmányainak megosztásában, a más felhasználók által ajánlott könyvet pedig rögtön lekeresheti az Amazon könyvruházában, vagy a világ 79 közreműködő könyvtárának (köztük a Library of Congress-nek) állományában.

A LibraryThing nemrégiben elindította a könyvtáraknak kínált „LibraryThing for Libraries” szolgáltatást (<http://www.librarything.com/forlibraries/>), amellyel az oldal funkciói és a könyvtári OPAC között hatásos kapcsolat alakítható ki. A katalógusban kereső használó az általa kiválasztott könyvhöz hasonlókat kereshet, elolvashatja mások véleményét, olvasmányélményeit, címkézhet és címkék szerint kereshet, böngészhet, értékelheti a dokumentumokat – mindezt pár sornyi HTML beágyazásával az OPAC-ba.

9. Integrált eszköz-csokor: mashupok

A két vagy több web 2.0-s alkalmazás új szolgáltatássá összefogását mashup-nak nevezik. A Könyvtár 2.0 maga is mashup. Benne: blogok, wikik, azonnali adatfolyam, tartalmi aggregálók (pl. RSS), azonnali üzenetküldők (instant messaging) és közösségi hálózatok. Ilyen módon logikus egységet kínál a könyvtári webes megjelenés, amelynek tartalma a hagyományos portálon túl

- a vele szoros egységben híreket szolgáltató és visszajelzést lehetővé tevő blog,
- a címkézhető rekordokat, blogokat, külső linkeket, streaming audio és video-fájlokat tartalmazó webOPAC,
- a könyvtárprofilnak megfelelő forrásaggregáló oldal,
- az azonnali üzenetküldő alapokon nyugvó elektronikus tájékoztatás,
- a könyvtáron belüli vagy éppen a helyismereti információt bemutató wiki.

Összefoglalás

Körüljártuk a könyvtár 2.0-t; új képet alkothattunk általa a könyvtárról, amely emberközelibb, rugalmasabb az eddigiénél. A könyvtár 2.0 javasol, tanul, kombinál, szervez, összefog, és hagy kitalálni és megtenni dolgokat, ezzel együtt pedig részvételre hív a munkában. Az utolsó pont jelent leginkább újdonságot, hiszen a lehetséges használók alig ismerik a könyvtárakat, ráadásul a könyvtárak több innovációs lépéssel lemaradtak az információs társadalom éllovasaitól (vö. pl. a RSS-ek használata). A „fizikai” könyvtár vagy teleház kiemelt szerepet kaphat pl. közös munka céljára való hangos terek létrehozásával²². A felhasználókat segíteni lehet mobil eszközökkel (vagy pl. Wi-Fi-vel), amelyek által saját maguk teremthetik meg az elmélyült munka feltételeit. A valós és virtuális terek kezelésére az intézményeknek rugalmasabb és célratoróbb rendszert kell kidolgozniuk, integrálva a munkafolyamatokat és részterületeket, úgy, hogy közvetlenek és emberiek maradnak. Így bebizonyítható a használóknak, hogy a könyvtáraknak nincsenek határaik: bárhol és bármikor segítséget tudnak nyújtani.

A web 2.0-s eszközök és szemlélet elsajátítása és mielőbbi szerves alkalmazása – a könyvtár 2.0 – a könyvtári szakma túlélésének kérdése. Függetlenül attól, hogy ezt hangoztatjuk vagy sem.

JEGYZETEK

- 1 Library Journal, 2006. szeptember 1. – <http://www.libraryjournal.com/article/CA6365200.html>
- 2 Ahogyan a középkor kifejezés is csak a felvilágosodás korától nyert értelmet; akkor, amikor már nem az volt.
- 3 http://en.wikipedia.org/wiki/Tim_O'Reilly
- 4 Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries / Jack M. Maness. In: Webology 3 (2006) 2 June, <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>
- 5 Ld.: http://flickr.com/photo_zoom.gne?id=113222147&size=o
- 6 Pl. CSS, XML, XHTML
- 7 Vö.: A norvég könyvtári rendszer, új kihívások a látóhatáron / ref.: Jáki Éva. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztató 53 (2006) 4. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4368&issue_id=471 Forrás: A voyage through the Norwegian library landscape and some challenges on the horizon / Leikny Haga Indergaard. In: IFLA Journal 31 (2005) 2 p. 133–145
- 8 Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries / Jack M. Maness. In: Webology 3 (2006) 2 June, <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>
- 9 „Az Amazon.com részben globális könyvtárként működik, s collaborative filterje a hagyományos könyvtár egyik legfontosabb elvét, a szép szomszédságot rekonstruálja. A szoftver formális, de mégis könnyen veendő együttműködésen alapuló szűrője az adott könyv keresése után felkínál egy listát, rajta azon művekkel, amelyeket a kért könyv korábbi keresői már „Jorgattak”, virtuálisan lapozgattak. Vagyis a könyv körül

megjelenik a szakmai kontroll kontextusa. Mindaz, amit a könyvtárban „szakozás” helyez egymás mellé, itt a szakmai ismertség rekonstruálja.” György Péter Memex, – Magvető, 2002. 125. p.

- 10 The British Library's Content Strategy. Ld.: <http://www.bl.uk/about/strategic/content-strategy.html>
- 11 Connect and develop: Inside Procter & Gamble's new model for innovation / Larry Huston and Nabil Sakkab. In: Harvard Business Review, 84 (March 2006) 3. Referálva: Harvard Business School Working Knowledge <http://www.hbsworkingknowledge.hbs.edu/item.jhtml?id=5258&t=innovation&iss=y>
- 12 Eredetileg megjelent: KIT Hírlevél, 2007/14., ápr. 4., <http://www.gmconsulting.hu/inf/kit/2007-14.htm>
- 13 Használatáról egyszerűen: <http://fiksz.klog.hu/142/rss-lepesrol-lepesre-abszolot-kezdoknek/>
- 14 Az RSS-nek többféle feloldása is létezik, ilyenek mint az RDF Site Summary (ez volt az első, 1999-ben, Netscape számára fejlesztve, és még RDF file-formátumban), Rich Site Summary, illetve Really Simple Syndication. Lényege, hogy a tartalom XML-file-ből, a weblap közvetlen elérése nélkül is olvasható.
- 15 Bevezetés a használatába: RSS lépésről lépésre, abszolút kezdőknek / Paszternák Ádám (2007. máj. 11.) <http://fiksz.klog.hu/142/rss-lepesrol-lepesre-abszolot-kezdoknek/>
- 16 További információ: www.RSS.lap.hu
- 17 Podcast: iPod + broadcast; RSS-csatornán át küldött hangzóanyag.
- 18 Vö.: <http://www.sg.hu/cikkek/41456>
- 19 Library 2.0 theory: Web 2.0 and its implications for libraries / Jack M. Maness. In: Webology 3 (2006) 2 June <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html>
- 20 Az IM nem chat. A chat weboldalon/szerveren létrehozott virtuális tér (többé kevésbé felosztva, ld. szobák), amelybe belépve a felhasználók kommunikálhatnak egymással.
- 21 Magyarul ld.: <http://fiksz.klog.hu/?p=102>, közzététel: 2007. ápr. 15.
- 22 Olvasók által alakított és felhasznált virtuális és fizikai terekről pl.: <http://fiksz.klog.hu/154/gondolatok-a-jovo-konyvtararol/>

Loana királynő titokzatos tüzénél*

A gyerekekről, a könyvekről és a türelemről

Aki még nem olvasta Umberto Eco regényét (*Loana királynő titokzatos tüze*, Európa 2007), annak magyarázattal tartozom; mivelhogy írásom címét félig tőle kölcsönöztem, és ezt okkal tettem. Sok mindent Eco nyomán gondoltam végig, és lehet, hogy nélküle most nem a türelemről „mesélnék”. – Hovatovább befolyásol az is, hova írom ezt az esszét. Ha az ez évi könyvfesztivál könyvei közül regényt ajánlhatnék a könyvtárosnak, akkor ez mindenképp a *Loana királynő titokzatos tüze* volna.

Eco is kölcsönözte a címet. A *Loana királynő titokzatos tüze* hajdan egy füzetes ifjúsági regényen állt. Rég elporladhatott ez a hajmeresztően buta történet. Virágkorában sem a történettel varázsolta el a kamaszt, hanem a címével, a képeivel. „*De hát egy ócska, bugyuta történet is annyi mindent megindíthat a fantázia birodalmában. Az értéknél fontosabb a helyi érték; a megformáltságnál többet számít egy-egy jól etalált szó vagy kép*” – írta Kálmán C. György az Eco-kötet tanulságain gondolkodva (Élet és Irodalom, 2007. április 13.).

A regény hőse egy antikvárius, aki kómából ébred. Senkire, semmire nem emlékszik. Se a feleségére, Paolára, se a gyerekeire, se az otthonára – csupán az elolvasott könyvekre. Papírmemóriája van. Csak erre támaszkodhat, ezért olvasmányai révén szeretné rekonstruálni elvesztett életét. Ifjúkori önarcképe könyvekből rajzolódik ki. Eco műve regény, egyben páratlan, képes, színes művelődéstörténeti dokumentum is az olvasáskultúra történetéből. Nemcsak egy kivételes személyiség, hanem egy nemzedék története is. Mindenkinek azzal a bizonyossággal ajánlom, hogy benne is „*felderenghet gyermek- vagy ifjúkorából egy-egy hős, áldozat vagy akár mondatfordulat, moziplakát, sláger. Járjon utána: mivé alakította, mivel kötötte össze, hogyan dolgozta bele az életébe*” (uo.). Higgye el a Kedves Olvasó, hogy érdekes kísérlet. Ezer dolognak lehet hullámverése bennünk, felettébb sok minden indíthatja el az emlékezés láncreakcióit, ami rádöbbenésekkel is járhat. Olyasfélékkel is, mint a tragikus sorsú orosz költőné, Marina Cvetajeváé, aki *Az én Puskinom* című esszéjében írt arról, mi mindent határozott meg életében, hogy hatéves korában egy zenés matiné színpadán találkozott Tatjanával és Anyeginnel. Akkor senki sem hitte, hogy bármit is megértett volna belőle. Arra a kérdésre, hogy „mi tetszett a legjobban?”, makacsul hajtogatta, hogy: „*Tatjana meg Anyegin.*” Próbálták meggyőzni, igazmondásra bírni: „*Nem a Ruszalka, a malom, a herceg meg a vízimanó?... Hatéves korodban mi is tetszett neked benne? – Tatjana meg Anyegin.*” – felelte rendületlenül. „*Hogy később*

* Ezzel az írással folytatjuk 2007. augusztusi számunkban megkezdett, a fiatalok olvasáskultúrája fejlesztésének lehetőségeiről szóló sorozatunkat.

egész életemben, mind a mai napig mindig én írtam elsőnek, én nyújtottam elsőnek a kezemet és a karomat ... – írta Cvetajeva –, csak azért tettem, mert életem hajnalán ... Tatjana, gyertyafénynél, megbomlott hajfonatát mellén átvetve, ott ült előttem. És hogy később, mikor elmentek (mindig elmentek), nemcsak, hogy a kezemet nem nyújtottam, de még a fejemet se fordítottam utánuk, az is azért volt, mert akkor, a kertben Tatjana is szoborrá merevedett. – Lecke bátorságból. Lecke büszkeségből... Lecke magányosságból.” (Cvetajeva, M.: *Fogoly lélek*. Bp., Európa, 1970. 292. p.)

Eco regényének hőse elindul „az eltűnt idő nyomában”. Vidéki házuk régi padlásának lim-lomjai között keresi gyerek- és kamaszkorát. (Mít adnék egy ilyen padlásért, ha volna! Száraz bibliográfiai adatok között keresve találtam rá életem első meseregényére, azaz az első „egész” könyvre, amit egyedül olvastam. A szerző nevét elsőként jegyeztem meg, nem is lett volna érdemes, H. J. Lewittről azóta sem hallottam. De a hupikék kutyák szigete a mesevilág egyik szöglete a számomra ma is. Pedig akkor még a kutyákat sem szerettem, de hát ezek hupikékek voltak, mint később a törpikék. Ki tudja, miért olyan vonzó ez a szín egy gyerekeknek. A könyvek iránti „szerelem” születése egyébként csaknem olyan rejtelmes, mint az igazi.)

Eco hőse egy hetet tölt a régi ház padlásán. „*Azt már említenem is fölösleges, hányszor és hányszor lobbant fel bennem titokzatos tűz, fogott el könnyű szívdobogás, futotta el pír az arcomat olvasás közben...*” – írja. Kevés kell ahhoz, hogy megremegjen: elég egy szép Pinocchio-kiadás, aminek számfűlesek a lapjai, és tejeskávéfoltok barnállnak rajtuk. Álmélkodik, hogy furcsa módon a vad képeket őrizte meg az emlékezete: a Tűznyelő bábmester szakállzuhatagát, az éjnek idején előbukkanó zsványokat, hogy a grimaszoló zöld halászt. „*Ilyen Pinocchio-képek nézegetése után húztam volna a fejemre a takarót egy-egy viharos éjszakán?*” – kételkedik évtizedek múltán. Bizony, eltöprenghetünk azon, amit a regényben hősiünk felesége mond. Különösen manapság, amikor sietve írunk a világon mindent a képi kultúra számlájára.

„*Mikor néhány hete azt kérdeztem Paolától – írja Eco hőse (alteregója) –, nem árt-e a gyerekeknek az a sok erőszakos meg zombis tévéfilm, Paola egy pszichológust idézett; az illető elmondta neki, hogy egész klinikai pályafutása során csak egyetlen olyan gyerekkal találkozott, akit egy film neurotizált, és ezt a jóvátehetetlenül sérült gyereket bizony a Walt Disney-féle Hófehérke tette tönkre.*” – Ha meggondolom, egyetemi hallgatóként ott tolongtam a mozimúzeum előtt, amikor először vetítették újra gyerekkorom feledhetetlen filmjét, a *Hófehérkét*. Szorongásos gyerek lehettem, de semmiféle félelmetes nem kísértett. A már olvasott mese bizonyára feloldott bennem jó előre mindent, és a filmet a „minden jó, ha a vége jó” bizonyosságával néztem kisgyerekként. Ez a pszichés mechanizmus meglehet, hogy ma is, másoknál is működik. Filmet nézve bizony jó, ha tudja a gyerek: Hófehérkén nem fog a halál. Szorongani kár!

Mindez persze azt sem jelenti, hogy a képi kultúra számlájáról mindet töröltem volna. Sok mindenben bűnrészes. Az is igaz, az agresszió a képernyőről intenzívebben hat. De hát alapjában véve nem a televízió, hanem a világ erőszakos, és csak arról van szó, hogy a „harmadik szülő”, a képernyő nem cenzúráz, nem elég lelkiismeretes és nem elég okos. Már az is komoly eredmény lenne, ha a médiatörvényt betartanák, mert a gyerek kiszolgáltatott. (Lásd: *A tévé előtt – védtelenül?* Forduló-

pont, 1999. 1. [tematikus] szám.) Gyereke válogatja, hogy mi. kire. hogyan hat. Csak az az egy biztos, hogy a tiltás mit sem ér. A már világszerte ismert, két magyar kiadást is megért könyvében Marcel Frydman (*Televízió és agresszió*, Bp., Pont Kiadó, 1999.) tulajdonképpen a legegyszerűbb pszichológiai gyógymódot ajánlja a televízió ártalmai ellen, a beszélgetést. Nehezebbet nem is ajánlhatna. Időigényes terápia ebben az időhiányos világban. Töviről-hegyire végiggondolva a kérdést Ranschburg Jenő is ennél marad. (*Áldás vagy átok? Gyerekek a képernyő előtt*. Bp., Saxum, 2006.) Már egy korábbi tanulmányában sem tud, akar mást ajánlani: „*Biztos vagyok benne, hogy a televízió sem tudna ártani – írja – , ha a szülők beszélgetésre készen ott ülnének gyermekeik mellett, és fognák a kezüket, miközben együtt nézik akár a Tom és Jerryt, akár a Híradót...*” (Eső, 2001. 2. sz.) Hogy mit tegyen a nagykorú, ha a képernyő sarkában a 12-es számot látja? Beszélgesse! A film előtt, a film után, a film közben. Az is megeshet, hogy a film helyett, de ehhez már a csillagok szerencsés állása kell.

Egyébként van elég agresszió az irodalomban is, de ha a tündérmesék borzalmait interpretáljuk, többnyire az ágy szélén ülünk, biztonságot adunk, mesélünk, beszélgetünk. Lázár Ervin meséibe egyszerűen belekomponált az interaktivitás. (lásd: *Mese Julinak, Szegény Dzsoni és Árnika, Bogármese*.) Nincs jobb módszer az olvasásra nevelés területén se, mint a beszélgetés. Fáradságosabb se. Ehhez bizony meg kell ismernünk a gyerekek könyveit! Amúgy egyébként vak vezet világtalant ezen a mezsgyén, vagy csak a saját nemzedéke könyvtárményeit adja tovább a felnőtt, ennek kárvallottja pedig a kortárs gyerekkönyv. – Azt meg közben egyszerűen nem szabad elfelejtenünk, hogy az irodalom világában nem egészen comme ill faut műfajokat (a tengerész-történeteket, az indiánregényeket, a kincshistóriákat, a detektívtörténetet, a sci-fit, a lányregényt és más effélét) a gyerekvilág régóta dédelgeti. A képernyőn is ezeket a műveket preferálja. Egy mai, tegnapi gyerek a filmekre gondolva mondaná ugyanazt, amit Eco hőse még csak a könyvekre vonatkoztat. „*Ki volt az én hősöm? Holmes, aki ül a kandalló előtt, levelet olvas, és az arcizma se rezdül, vagy Sandokan, aki örült ingmellszagatással ejti ki száján az ő imádott Mariannája nevét?*” – olvassuk. Lehet: erről esztétikai finnyássággal tudomást nem venni, de ettől még *Loana királynő titokzatos tüze* valahogy fellobban a gyerekekben, kamaszban, ha ilyesmit lát, olvas. Jobban tesszük, ha a már öreg Németh László engedékenységevel elfogadjuk a világ „sántaságát”, ahogy ő a maga kérlelhetetlen erkölcsi finnyásságából engedve ezt az *Irgalomban* tette. Bevallom, sok év kellett ahhoz, hogy az olvasáskultúra és az irodalom dolgaiban türelmesebb legyek. Nemcsak az outsider irodalmi műfajokkal, hanem a képi kultúra hasonló műveivel szemben is. Miért ne vallanám be, hogy kamasz lányként Scherlock Holmes-történettel maradtam fenn először hajnalig. Mégpedig egy balatoni nyaraló emeletes ágyán, zseblámpával, vakoskodva. Akkoriban egyszerre tudtam szeretni a *Háború és béke* Natasáját és Emy von Rhoden *Makrancos Erzsikéjét*. El se hinném másnak, hogy ez lehetséges. Sőt: magam is megelégedtem erről.

Végül is sok mindenben úgy kell átesni a gyerekeknek saját személyes olvasáskultúrájának történetében, mint a számarközhögezen. „...*a padlásra visszatérve, egy újabb érdekes füzetcsomagra bukkantam – írja Eco – , spárgával volt összekötve, és Buffalo Bill kalandjait tartalmazta körülbelül harminc folytatásban... A füzetek nem voltak megjelenés szerint sorba rakva, s bennem már az elsőnek a*

címlapja láttán valósággal felsistergett az a titokzatos tűz. A gyémántmedailon: Buffalo Bill a háta mögé feszülök ököllel, komoran néz farkasszemet egy vörösese ingű banditával, aki pisztolyt szegez rá. – De már ennek a 11. számnak a láttán sorolni tudtam volna a többi címet is: A kis futár, Nagy kalandok a vadonban, A szilaj Bob stb.” Déjà vu – érzés a Verne- és Dumas-könyveket megpillantani, szívdobogató élmény a Kincses-szigetre találni, egy nagy szekrényben addig túrni, amíg előkerül A két tigris Sandokanja, akit a mai nemzedékek már nem Salgari könyvéből, csak a képernyőről ismernek. De ugyanez a kamasz 16 éves korában ronggyá olvasta a Cyrano de Bergerac-ot.

A gyerekeknek, kamaszoknak az olvasás kaland – a film is az. A kalandon túl sok mindent észre se vesz. És a „mintha” kalandok sem ragadják magukkal. (Ilyen például Darvasi Trapitijának tökfőzelék-háborúja.) – Az „év gyerekkönyve” a tavaszi könyvfesztiválon Berg Judit *Rumini* (Pagony, 2006) című meseregénye lett. Régen keverte ki valaki ilyen pompásan a kalandregény elemeiből a maga történetét. Meseregény, tengerészregény, robinzonád, bandaregény és még sok minden más egyszerre. A szerző szinte játszik, „szórakozik” azzal, hogy a műfaji tradíciók különféle konvencióit betartja, megszegi, kifordítja. Érdekes, lélegzetelállítóan izgalmas, humoros, szeretetre méltó gyerekkönyv a *Rumini*. A nagyon fiatal szerző már tudja (vagy még nem felejtette el), hogy a kiskamasznak néhány oldalnyi „üresjárat” sincs türelme. Már az első fejezetcím is sokat ígér: *A Hétágú Szigony*. Hát még ahogy az író történetmondásba fog: „*Rizsát és a bandáját ismeri egész Egérváros. Útjukat betört ablakok, feldöntött kukák, összefirkált falak jelzik. Ha felbukkannak a piacon, az árusok rémülten takarják le a portékájukat, de még a kikötői sirályok is vijjogva menekülnek, ha meglátják a mindenre elszánt egércsapatot...*” Az „itt valami történni fog” várakozása néhány mondat után ott van az olvasó horizontján. És nem is csalatkozik. A figurákat se felejt, akik tengerész egerek, kalóz patkányok. *Rumini*, a kisegér még mindig a „legkisebb fiú” a meséből. A recefice fák kérge olyan, mint az élet vize. A fabatkák meg a szólásokból keveredtek ide. Szóval folyik az öröklött elemek keverése a kaland halhatatlanságának jegyében.

A német Rowlingnak nevezett Cornelia Funke *Bűvölet* (Cicero, 2004.) című kamaszregénye egyenesen az olvasás nagy kalandjáról, az átélés bűvöletéről szól. (Tulajdonképpen erről szólt már a *Végtelen Történet* is.) Funke főhősének varázseréje abban áll, hogy megelevenedik, amit felolvas. A *Kincses sziget*ből aranyak gurulnak elő, az *Ali baba és a negyven rablóból* megjelenik Farid, a *Tom Sawyer*-ből a döglött macska, a *Tintaszív*ből a haramiák. Az is megtörténik, hogy az olvasó egyszer csak a történetben találja magát. Lélegzetelállító, ahogy a *Tintaszív* egyetlen példányát keresik. Ki azért, mert vissza akar térni a könyvbe, ki meg azért, mert ki akar lépni, és valósággá akarja tenni a véres históriát. Tényleg háborzongató, hogy képzeletben mi mindent élhetünk át. A viszontagságos mesebeli próbák helyébe lépnek ezek a kalandok. Éleletsükségletté is nyilváníthatjuk őket. A felnőttkor urbánus meséje a detektívtörténet, ahol a nyomozó a „legkisebb királyfi”. A rózsaszínű női regényekben és a szappanoperákban a Hamupipőke- és a Holle anyó – mesetípus szüzséi élnek. Amikor néhány éve a norvég királyfi házasságot kötött, a német lapok hamupipőke-sztoriról beszéltek. A mesés, romantikus kalandvágyból nemcsak a kamasz nem nő ki, de úgy látszik, a felnőttek jó része sem.

A „helyi érték” dominanciája a gyermek számára mindent felejtet. Eco antikváriusa gyerekként nem akadt fenn azon, hogy a préri hőse olasz, és hogy éppen a Duce falujában jött a világra. Érdekes módon az se bosszantja, hogy Salgari fantasztikus hősei többnyire színes bőrűek, Sandokan maláj herceg, a fehérek pedig rosszak, gonoszok. – Lehet, hogy az ötvenes években észre se vettük, hogy a *Sztálinvárosi gyerekek* mennyire „lecke” a korról. Palotai Boris kalandossága, humora, gyerekismerete – mondjuk ki, tehetsége – mindezt eltakarta a gyerek olvasó előtt, aki tulajdonképpen hozzá is szokott, hogy a világ olyan körülötte, amilyen. Hogy Lenin, Sztálin, Rákosi arcképe ott lóg az osztályteremben a búzalkalászos, kalapácsos címer alatt, hogy a tízpercekben „zakatol” az osztály, és a tavaszról szóló fogalmazásait úgy kezdi, hogy kinyílt a hóvirág, és úgy fejezi be, hogy „nem rés, hanem erős bástya vagyunk a béke frontján”.

„Gyermekkorom talán legmeghatározóbb olvasmányai olyan könyvek voltak, amelyekből zökkenőmentes átjárás nyílt a személytelen felnőtt tudásomba” – mondja a regényhős, akit első perctől fogva ösztönösen is azonosítunk a szerzővel. – „Van-e gyermek, aki ne százszor szívesebben hallhatná János vitéz történetét, mint – mondjuk – a négyesztendős Janika naívoskodását” – írta több mint száz esztendeje Tóth Rezső, akinek írásait nagyobb becsben kéne tartani. (*A magyar ifjúsági irodalom és a népiskolai ifjúsági könyvtárak*. 2. kiad. Bp., Hornyánszky, 1905. 15. p.)

A gyerek a maga játékaiban is felnőtt szerepeket próbálgat. Ha meggondoljuk, hogy miről szólnak a tündérmesék, amelyek szinte átlibbentek a gyermekirodalomba, hát elsősorban a szerelemről, életről, halálról, aztán a hatalomról, megalkuvásról, jóságról, részvétről, házastársi hűségéről, igazmondásról, hazugságról, bűnről, pénzről, kapzsiságról, nyereszkeskedésről, balfácánságról, takarékoságról. Egyszóval: az életről, mivelhogy, amióta léteznek, élni tanítanak. – A Pál utcai fiúk és a vörösingések is felnőtt szerepeket próbálgatnak. Szerepjáték a háborúsdi, az egyletesdi. Tulajdonképpen beavatás-történet a regény a felnőtt létbe. A gyerekekben ott van a későbbi felnőtt. „...igazi férfi, aki megérdemelné, hogy felnőtt ember legyen” – mondják Bokáról. Amúgy egyébként a regényben minden a gyermeki világhoz illik: a konfliktus, a tét, a mondatfűzés. Még a dolgok jelentősége is a gyerekek értékrendje szerinti. – Az *Abigél*ben a kamasz lányok férjhez mennek a leltárjegyzék tárgyaihoz. Az *Ókútból* tudjuk, hogy ilyesfélétet élt át a kamasz lány Szabó Magda is a maga szerepjátékaiban. „*En Mabel voltam*. – írta. – *A férjemet Robertnek hívták. Szőke volt és kék szemű. Gróf, földbirtokos; sebészorvos és repülő. Volt kastélyunk... egyében se járt az eszem, mint a szerelmen*”. Szerepjáték. Lányregény. Nemcsak olvassák, élik is. (Egy mai gyereklány nemrég azt mondta rádióban: Nem olvas, nem is fog, mert az élet százszor érdekesebb.) A legjobbak sose felejtették el a gyerekkönyvek világában, hogy olvasójuk az életre, sőt: a felnőtt életre is kíváncsi. Ahogy Janikovszky Éva mondaná, az „ember lánya” ne felejtse el, hogy „a lemeznek két oldala van.”

Az a bizonyos „helyi érték” azt is jelenti, hogy a gyerek olvasmányai (filmjei) között sok minden elfér. Valós értékeit tekintve Eco hősenek kamaszkori könyvespolca tarka egyveleg: Az első pillanatban csak ponyvalexikonnak látszik. Pedig nem egészen az. Nick Carterek, *Vidocq*, *Nyomorultak*, *Párizsi Notre Dame*, *Monte Cristo grófja*, *A három testőr*, Jack London, *Fantomás-sorozat*, *A sátánkapitány* jól megférnek egymás mellett. Az utóbbiból az őrződik meg hősünk

számára felejthetetlen képként, ahogy „*Wabod egyetlen fejszecsapással kettéhátítja a jó Harald fejét*”. Ne felejtjük el, a kamasz szeret borzongani is, nemcsak hahotázni és meghatódni! A borzongásnak, feszültségnek van egy egészséges mértékegysége, amiből nem lesz beteges szorongás. És semmiféle egyéb kár sem.

Bizony, a nagy magyar írók, költők vallomásai is olyasfélék, mint amilyeneket Umberto Eco regényében találunk. Az *Elfelejtett irodalom* című könyvem (Móra Kiadó, 1990, 2005, 114–126. p.) lapjain megőriztem néhányat. Idézek is közülük: „*Gyerekek nem voltam nagyon művelt. Vidéken nőttem fel. Az első könyv, amit olvastam, Madarassy László Mari és Tamás és A majomkirály című regényei voltak. Máig sem volt reám nagyobb hatással olvasmány*” – írta Babits Mihály. Ezek bizony indiántörténetek voltak. – Vas István vallomása arról is tanúskodik, hogy az efféle könyv több, mint olvasmány éppen a „helyi értéke” révén: „*Néha, mikor éppen Coopert vagy May Károlyt olvastam – írta –, környékünket beosztottam – a szüők, apacsok, delavárok erdeire. A legállhatatosabban a harcias ábrándokhoz ragaszkodtam.*” De ne higgyük, hogy a „második nem” vallomásai mások!. „*May Károly és Verne vett rá engem arra, amire soha többé más olvasmány életemben nem, hogy reggel 6-kor, usque 5-kor fölkeljek, és az iskola előtt olvassam még a könyvet.*” – mondta egy interjúban Nemes Nagy Ágnes. A kamasz Szabó Lőrinc se volt jobb a deákné vásznánál. „...*Du Terrailt és Nick Cartereket / bújtam...s rengeteg ifjúági kacatot, ami jött: / Bucsi Sándort, Mayt...*” – olvassuk a *Tücsökzenében*. Mi minden lehet ezeknek az élményeknek a szomszéd-ságában: „*Látom magamat – írja Szabó Lőrinc –, reggel van, iskolába készülök, éppen mosdom. A vasmosdó párkányán egy Olcsó könyvtár-füzet, azt olvasom irtózatossálgalomban: Szophoklész Oidipuszát. Hunyorgok, arcom beszappanoszva, váltogatott fél szemmel lesem a dráma menetét... Ez lehetett az egyik legelső önálló irodalmi felfedezésem. Végig a Nyomatató utcán: menet közben is olvasok. Detektívregény-pótlék. May-pótlék.*” A gyerek kezében bármi áthangelődhet. Kormos István emlékezését olvasva bevallottan, bevallatlanul engesztelődünk a ponyva iránt „*A második elemi utáni vakációt egy hosszadalmas skarláttal kezdtem – írta –, hetekig ágyhoz voltam kötve. Végigolvastam néhány idejétmúlt kalendáriumot a Százszentűdős Jövendőmondókkal, mire ráakadtam egy padlásról előkerült vesszőkosárra, abban egy több mint száz füzetből álló múlt századi ponyvára, első s azóta is felejthetetlen regényemre. A címe: Sobri Jóska, az úri haramia. Gondolom, gyatra mű lehetett (az írójára nem is emlékszem), de mégis egyszerre megnyílt előttem a világ!... Ekkor határoztam el, hogy író leszek!... ürgét öntöttem, cseresznyét loptam, pofozkodtam, ha játszótársaim nem úgy viselkedtek Mézes Anussal, ahogy Sobri Jóska a comtesse-szel. De az a könyv kinyitotta a szemem, noha magam se tudtam, mire.*”

A másféle példa sokkal kevesebb, de akad. A 11-12 éves Karinthy ezt jegyezte fel naplójába. „*Vasárnap a gyerekek mennek az Ember tragédiájá-ba. Rémiül szeretnék én is menni. Tegnap átolvastam Madács (!) e páratlan művét, igazán megkapott. Ezt az embert isteni ihlet szállhatta meg, hogy olyan hatalmasan tud beszélni.*” – Elképesztő esetként említhetem, hogy a gyerek Weöres Sándor Shakespeare-t és Schillert olvasott. De hát a Nagy Kivételekhez nem szokás senkit mérni.

A mai gyereket bizony legfeljebb a kalanddal lehet becserkészni. A Harry Potter-szériában egyenesen akciók között „egerész”. Rekonstruálni nagyon kevés

gyerek tudná HP történetét. Többnyire kalandokat citálnak, és presztízskérdés, hogy a sorozat hány kötete áll a könyvespolcukon. – A képernyőn egyfolytában kalandok rivalizálnak. Szöveg és kép versengésében az utóbbinak van esélye. A *Pán Péter* vagy a *Narnia-krónika* filmváltozatától talán eltalál a gyerek a könyvig. De ez inkább csak remény; lehet, hogy újra és újra a DVD-lejátszót kapcsolja be. Ilyenkor be kell érniünk annyival, hogy talán megérinti valami czeckből a nagy történetekből. Próbálkozhatunk azzal is, hogy mesélünk arról, ami a filmből kimaradt. Hátha?! Uram bocsá', még az is elképzelhető, hogy felolvassunk.

Cervantes Don Quijote című regényében olvasunk arról, hogy a fogadósnak van egy könyve, és szerencsére mindig akad egy-egy jó olvasó, aki felolvassza a többieknek. Mindez Gutenberg után másfél száz év múlva történik. – Ma Németországban mozgalom a felolvasás. Felolvassza a kicsinek, a kamasznak, felolvassza a földalattin, a strandon, a parkban. És könyveket adnak ki, amelyeken jelzik, hogy különösen alkalmas felolvasásra. Közben 400 esztendő is lett a *Don Quijote de la Mancha*, és mi újra felolvassunk. Lehet, hogy ez is az örök visszatérések egyike?

De nem akarom rezignáltnan befejezni ezt az írást. A *Loana királynő titokzatos tíze* vigasztaló könyv. A gyerekeket illetően nincs okunk arra, hogy pánikba essünk. A regénybeli pszichológus feleség, Paola mondja: „...egy gyerek több világban is élhet egyszerre, ahogy az unokáink is, akik megtanulják, hogyan kell bekapcsolni a tévét, és végignézik a híradót, aztán pedig mesét olvastatnak fel maguknak, és jószágos szemű zöld szörnyekkel meg beszélő farkasokkal teli képeskönyveket lapozgatnak. Sandro folyton a dinoszauruszokról beszél, valami rajzfilmben látta őket, mégsem számít rá, hogy beléjük ütközik az utcasarkon. Este a Hamupipőké-t mesélem neki, aztán tízkor kibújik az ágyból, és az ajtóresen átkukucskálva, úgy, hogy a szülei ne vegyék észre, végignézi, hogyan kaszabolnak le a tengerészgyalogosok egyetlen géppisztolysorozattal egy tucatnyi sárgát. A gyerekek sokkal kiegyensúlyozottabbak, mint mi, remekül meg tudják különböztetni a mesét a valóságtól, fél lábbal itt vannak, fél lábbal meg amott, de sohasem tévesztik össze az egyiket a másikkal, kivéve egy-egy beteg gyermeket, aki a röpködő Superman láttán a vállára kanyarít egy törölközőt, és kivetíti magát az ablakon. De ezek orvosi esetek, és mindig a szülők tehetnek róluk.” Arról is, hogy a gyerekek egyre kevesebb könyvet látnak a felnőttek kezében. Miért is hinnék el, hogy olvasni jó?

Komáromi Gabriella

A vakok és gyengénlátók irodalomhoz jutása

Bevezetés

A fogyatékos emberek – így a látássérültek is – információhoz jutása, szórási lehetősége több-kevesebb akadályba ütközik. Megvan-e az elolvasni kívánt mű a megfelelő formátumban, képes-e bejutni egy sérült ember az adott intézménybe és ha bejutott, talál-e olyan személyt, akivel tud kommunikálni, aki segítséget nyújt neki az eligazodásban, tájékozódásban?

E témakör megfogalmazásakor az előttem álló feladatokat egyszerűbbnek gondoltam.

Tudomásom szerint ebben a témában még nem készült ilyen jellegű kutatás, ezért én is nagy várakozással tekintettem a feladat elé. További kihívást jelentett, hogy én magam is érintett vagyok a témában. Kíváncsi voltam, a többi látássérült ember hogyan viszonyul ehhez a témához. A kérdőív összeállítása viszonylag egyszerű feladat volt, viszont komolyabb próbatételnek bizonyult a kérdőív kitöltése, megtalálni azokat az embereket, akik hajlandók voltak válaszolni kérdéseimre. Ennek okán a kutatás kicsit nehezebben indult. Végül nem kis meglepetésemre 95-en töltötték ki a kérdőívet.

Ezután következett a komoly munka: a kérdőívek feldolgozása, a válaszok összegzése, táblázatba rendezése és a konklúziók levonása.

A Braille-írás

A vak emberek önálló olvasására tett első kísérletek a XIX. század első felére nyúlnak vissza, amikor Louis Braille kifejlesztette a vakok körében máig használt pontírást. Braille maga is érintett volt a kérdésben, mivel hároméves korában apja műhelyében egy baleset következtében elvesztette látását.

A Braille-írás alapja a dominó 6 pontja, a betűket, számokat, írásjeleket a pontok kombinációiból építette fel. A pontírást Magyarországon 1890 körül kezdték használni, a ma használatos pontrendszer Mihalycik Lajos dolgozta ki. Az új írás megjelenésével a vak és látó emberek információhoz jutásában meglévő szakadék csökkent ugyan, de a hosszadalmas mechanikus előállítás miatt csak korlátozott számban születhettek Braille-könyvek, és gondot okozott a nagy terjedelem is: egy kisebb regény néhány vaskos könyv, de egy terjedelmesebb mű akár 20-30 vagy még több kötet is lehet. További hátránya, hogy a Braille-írás olvasása sokkal lassabb, mint a síkírású szövegé. Még ha a vak ember kisiskolás korától kezdve használja is ezt az írásmódot, és így két kézzel tud olvasni (a jobb kezével előre elolvasva az aktuális sor második felét), akkor is lassabban olvas a látó embernél.

Ma is készülnek új pontírástól könyvek, de a korábbi kézi nyomtatást felváltotta a számítógépes Braille-nyomtatás, bár e gépek beszerzését megnehezíti rendkívül magas áruk.

Mindezek ellenére a pontírást a mai napig használják, tanítják a vak gyermekeknek, még ha az újabb lehetőségek miatt egyre inkább háttérbe is szorul.

A hangoskönyvek

Az 1950–60-as években, a magnetofonok megjelenésével egy új, méreteiben kisebb és gyorsabban „olvasható” forma jelent meg: a hangoskönyv.

Kezdetben csak házilag készítettek orsós magnetofonokon hangfelvételeket, majd 1961-ben a Vakok Intézetében egy hálósobában megkezdte működését az első stúdió.

A műveket színészek vagy lelkes amatőrök olvasták szalagra, illetve később kazettára. A könyvek terjedelme így nagy mértékben csökkent, mivel egy 20–30 kazettás Jókai-regény is befér egy nagyobb műanyagdobozba. Az új formátum az olvasók számára kényelmesebb, gyorsabb „olvasást” biztosít, bár a felolvasás által elveszik a saját olvasás öröme. Kárpótlást jelent azonban egy-egy felolvasó teljesítménye. Bodor Tibor színművész évtizedeken keresztül olvasott a hangoskönyvtárnak mintegy 9000 órányi anyagot.*

A számítógép megjelenésével az előállítás egyszerűsödött, a kazetták sokszorosítása felgyorsult. Így a vidéki könyvtárak igényei egyszerűbben, gyorsabban teljesíthetők.

Még ma is lehet találkozni olyan művekkel, melyeket a '80-as évek első felében rögzítettek, de 2005-től a felolvasott művek CD-n MP3-as formátumban is elkészülnek.

Olvasás számítógéppel

A '90-es évek első felében a PC-k terjedésével új eszköz jelent meg, amely a vak emberek információhoz jutását tovább segítette. Ekkor még csak a DOS-t használhatták a Brailab PC nevű beszéd szintetizátor segítségével, de egy szkennel és a Recognita karakterfelismerő program által számos könyvet olvashattak be. Így egy több száz oldalas könyv is néhány óra alatt beolvashatóvá vált, és további munkát már csak az jelenthetett, ha a nyomás minősége gyenge volt, netán a könyvekbe mások korábban ceruzával, tollal beleírtak és így a karakterfelismerő program nem vagy nagyon hibásan ismerte fel a betűket.

Az idő múltával a látó társadalom szinte teljesen áttért a Windows operációs rendszerre, ezért elengedhetlenné vált, hogy az új programokat is lehessen vakon használni. Több próbálkozás is volt, de leginkább a Jaws For Windows és a Window-Eyes nevű képernyőolvasó program terjedt el. Mindkét program lehetővé teszi a Windows használatát vakon, de természetesen csak a karakteres információkat

* Vö.: A hangoskönyv múltja, jelene, jövője. Interjú Parai Sándorral, az MGYOSZ hangoskönyv stúdiójának vezetőjével. = 3K, 2005. 6. sz., 23–27. p.

tudja értelmezni. Így is óriási segítség a látássérült emberek számára, hiszen a szövegszerkesztés, táblázatkezelés stb. mellett az interneten is böngészhetnek, olvashatnak a segítségével.

A saját szkennerrel beolvasott könyvek mellett például olvashatnak a Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) állományából, ahol már a fenti hangoskönyvek egy része is megtalálható MP3-as formátumban. Az új technika által a vak emberek önállóan olvashatják a sajtótermékeket is.

A Braille- és hangoskönyvek elérhetősége

Braille-írással készült könyvekhez elsősorban a Magyar Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetségében (MVGYOSZ) és a Vakok Általános Iskolájában juthatnak a látássérültek.

Az MVGYOSZ-ben működő könyvtár állományában közel 1000 mű található, amely nagy mértékben kiszolgálja kulturálódási, szórakozási igényeiket. A kölcsönözhető művek terjedelme több 10 vaskos kötet is lehet. A listát a Monte-Cristo grófja Dumas-tól és Victor Hugo Nyomorultak című regénye vezeti.

A Budapesten élők általában két-három kötetenként személyesen jutnak az elolvasni kívánt műhöz, míg vidéken élő társaik postai úton kapják meg a kért könyvet.

A legnagyobb hangoskönyvtár szintén a Szövetségben található (kb. 3100 mű), de a nagyobb igény és az egyszerűbb sokszorosítás miatt számos vidéki könyvtárban is kölcsönözhetőek hangoskönyvek. Mindezek ellenére a pesti központ kérésre postán is elküldi vidékre a kért könyvet egy fémdobozban.

Olvadás formátuma korcsoport szerint (1. táblázat)

Elsőként azt vizsgáltam, hogyan alakul az olvasott könyvek formátuma életkor szerint. Mivel a megkérdezettek többsége 30 év alatti, a három kategóriát a következőképpen alakítottam ki: 18–29 évesek, 30–39 évesek és 40 évesnél idősebbek.

Mindhárom csoportban a számítógép volt a legnépszerűbb, ezt követte a hangoskönyv és végül a Braille-könyv. Az arányok viszont eltérőek.

A számítógép rohamos terjedése ellenére a Vakok Általános Iskolájában ma is tanítják, használják a pontírást, így aki itt végezte alapfokú tanulmányait, az évenként át ilyen formátumú könyvekből tanult. Ezen fiatalok egy része az iskolából kikerülve is ragaszkodik a hagyományos íráshoz, hiszen a többéves gyakorlat által gyorsabban tudnak olvasni a felnőttkorban megvakultaknál.

A 30-as korosztály nem született bele a számítógépes világba, a gyermekkorban megvakultak és így a vakok iskolájában végzetek ezért ragaszkodnak még jobban a pontíráshoz.

A harmadik korcsoportban található legnagyobb arányban a felnőttkorban, betegség, baleset következtében megvakultak. Ugyan az elemi rehabilitáció keretei közt tanítják a pontírást, de a 3–6 hónap elteltével a lassú, nehézkes olvasás miatt ez a csoport nem vagy csak nagyon ritkán olvas Braille-könyvet. Az érdes, munkás kéz is rájuk jellemző leginkább, ami a tapintást jelentősen megnehezíti.

A hangoskönyvnél és a számítógépes formátumnál az arányok kiegyenlítettebbek. Ma már kevésbé, de korábban a DOS-os időszakban gyakran találkoztam azzal a véleménnyel, hogy a Brailab PC hangját monotonosága, gépiessége miatt hosszú távon nem lehet hallgatni. Ezzel szemben a Jaws For Windows program hangja sokkal inkább „fülbarát”. A távolságtartásnak az is oka lehetett, hogy akkoriban sokkal kevesebb könyvet lehetett elérni számítógépen. Az internet és a digitális könyvtárak elérésével a könyvkínálat is jelentősen bővült.

Olvasás formátuma végzettség szerint (2. táblázat)

Végzettség szerint is három csoportot alakítottam ki. Mivel az elmúlt évtizedekben egyre több látássérült tanul a felsőoktatásban, nem csoda, hogy a megkérdezettek között nagyjából egyenlő számú érettségizett és felsőoktatásban végzett szerepel. A kérdőív kitöltői között néhány embernek van csupán általános iskolai, illetve szakiskolai végzettsége, így ezt a két kategóriát összevontam.

A 2. táblázatban látható, hogy Braille-írást az érettségivel nem rendelkezők és a felsőoktatást végzettek majdnem egyenlő arányban használnak, de meg kell jegyezni, hogy az utóbbi csoportban több mint háromszor annyi ember szerepel. Ezzel szemben az érettségizettek 15–20 százalékkal kevesebben jelölték meg a pontírást.

További érdekesség, hogy míg az első és harmadik csoportnál nagyon jellemző a számítógépen történő olvasás, addig az érettségizetteknek csupán 76 százaléka használja ezt az eszközt.

A kérdőívek újbóli áttekintése során felfigyeltem arra, hogy a középiskolát végzettek között több a 30. illetve 40 év feletti. Ugyan a kérdőívben nem szerepelt kérdésként, de a második és főleg a harmadik korosztályban több a felnőtt-, illetve időskori látássérült. Ezek az emberek nagyon ritkán tanulják meg olyan szinten a pontírást, hogy az olvasás élményt nyújtó kikapcsolódás legyen.

A második kérdésre nehezebb a válasz. A felsőoktatásban végzetteknel szinte természetes a számítógépes olvasás magas aránya, de tudjuk, hogy a modern technika használatához nincs szükség magas szintű tudásra. Ezt bizonyítja, hogy az érettségivel nem rendelkezők is nagyobb számban használják a számítógépet. Így csak feltételezni tudom, hogy néhány idősebb, érettségivel rendelkező tradicionális vagy egyéb okokból ragaszkodik a hagyományos, jól bevált formátumokhoz.

Olvasás formátuma látásfogyatékoság mértéke szerint (3. táblázat)

A látásfogyatékoság mértéke szerint két csoportba osztottam a megkérdezetteket. A vakok és gyengénlátók mellett elkülönítünk aliglátókat is, akiknek megmaradt még néhány százalék látása, de a síkírást csak nagyon ritkán tudják olvasni. Ezzel szemben a gyengénlátók 10–30 százalékot látnak, az iskolában is leginkább a síkírást használják különféle segédeszközökkel.

Nem meglepő, hogy a Braille-írás használatában jelentős a különbség a két csoport között.

A hangoskönyvnél és a számítógépnél nem ilyen kiugró a különbség. Szórakozási céllal egy gyengénlátó is hallgathat hangoskönyvet. Ugyanez elmondható a számítógépre is, már csak azért is, mert a gyengénlátók szabad szemmel, nagyítóprogram segítségével egyszerűbben, gyorsabban kezelik a számítógépet. Mindezek ellenére a táblázatban megfigyelhető 20–25 százalékos különbség a vakok javára, hiszen ők a számítógép helyett hagyományos könyveket nem tudnak olvasni. A gyengénlátók viszont már az általános iskolában síkírású könyvekből tanulnak.

Kedvelt műfaj korcsoport szerint (4. táblázat)

A kedvelt műfaj megválasztásánál nem olyan egyértelmű a különbség a korcsoportok között. Szórakoztató irodalmat a fiatalabb korosztály szívesebben vesz a kezébe. Többségük jelenleg is tanul, számukra egy-egy kikapcsolódást nyújtó regény felüdülést jelenthet. Továbbá ez a korosztály idősebb társainál fogékonyabb a könnyedebb olvasmányokra.

A klasszikus művek terén nincs látványos különbség a korcsoportok között. A nagy klasszikusokat minden korosztály szívesen olvassa.

A mai regények (Berkesi, Moldova) az idősebbek körében kedveltebbek. Ezek az írók általában a rendszerváltozás előtti évtizedekről írnak, amely időszak történéseit e korosztály jobban megérti, hiszen átélte ezeket az éveket.

Szakkönyvet és ismeretterjesztő irodalmat, de főleg az utóbbit a harmadik korcsoport vesz a kezébe szívesebben. A fiatalok friss, korszerű tudással kikerülve az iskolapadból kevésbé motiváltak az ilyen jellegű művek olvasására, illetve korukból adódóan nem annyira fogékonyak az ilyen típusú olvasnivalóra. Az idősebbeknek – főként akik dolgoznak – nagyobb szüksége lehet arra, hogy lépést tartsanak a tudományokkal. Mivel azonban nagyszámú felsőoktatást végzett vagy jelenleg is végző fiatal van a legfiatalabb korcsoportban, elgondolkodtató a szak-könyvek kisebb arányú forgatása.

Verset és drámát az előzőekhez képest jóval kevesebbet olvas mindhárom korosztály. Előbbi a második és harmadik korcsoportban hasonló mértékben kedvelt, míg a fiatalok 12–14 százalékkal olvasnak kevesebb lírai alkotást. Az idősebb generációnak egy-egy elhivatott irodalomtanár eredményesebben megtaníthatta, olykor meg is szerettette e műfajt. A mai tanításban más területek kapnak hangsúlyt, kevesebb figyelmet fordítanak a versekre.

Drámát olvas a legkevesebb megkérdezett. Ez érthető is, hiszen ilyen jellegű mű színházban, rádiójáték formájában élvezetesebb, mivel a dráma az egyik legnehezebben értelmezhető műfaj.

A kedvelt műfajnál többen bejelölték az egyéb kategóriát is, ezen általában sci-fit, krimi, ezoterikus témájú könyveket értettek.

Kedvelt műfaj látásfogyatékoság mértéke szerint (5. táblázat)

A látásfogyatékoság mértéke szerinti feldolgozás alapján a kedvelt műfajoknál csak egy-egy műfajnál figyelhető meg hangsúlyosabb eltérés.

Szórakoztató irodalmat közel azonos arányban olvas a két csoport, viszont a klasszikus és mai regénynél 10 százalékos különbség figyelhető meg. Ennek magyarázata a hozzáférésben keresendő. A Braille- és a hangoskönyvtárt főleg a vakok veszik igénybe. Ezekben a könyvtárakban elsősorban klasszikus művek találhatóak. A MEK állományából is hiányoznak a mai regények a szerzői jogok védelme miatt. Ha egy vak ember ilyen jellegű könyvet szeretne olvasni, akkor vagy egy ismerőseivel fel kell olvastatnia vagy be kell szkennelnie. Mindkettő bonyolult és időigényes feladat.

Ha egy gyengénlátó szeretne hozzájutni a legfrissebb irodalomhoz, ennek beszerzése kevesebb akadályba ütközik: könyvtárból kikölcsönzi vagy megvásárolja.

A vers és a dráma egyaránt a vakok körében népszerűbb. Lehetséges magyarázat, hogy bár a vakok többsége elfogadja állapotát, mégis néhányukat mélyebben érinti vakságuk ténye, ezért a drámai hatású és lírai hangvételű művekre fogékonyabbak.

Kedvelt műfaj iskolai végzettség szerint (6. táblázat)

Iskolai végzettség szerint is csak egy-egy műfajnál tapasztalható kisebb-nagyobb eltérés.

Klasszikus regényre a felsőoktatásban végzettek fogékonyabbak, több mint 10 százalékkal többen jelölték meg e műfajt.

Az olvasni szerető látássérültek között nagy számban vannak érettségizettek és érettségivel nem rendelkezők is, köztük többen kedvelik az értékesebb irodalmat, mégis az oklevéllel rendelkezők talán kevésbé tesznek le egy Jókai-regényt az első 10–20 nem túl izgalmas oldal után.

A mai regénynél éppen fordított az arány: az érettségivel nem rendelkezők részesítik előnyben e típust. E regények hangvétele könnyedebb, nyelvezetük egy-szerűbb.

A felsőoktatásban végzetteknek nagyobb szüksége lehet szakkönyvekre, amelyek munkájukban hasznos segítségükre lehetnek.

Verset, drámát az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők olvasnak szívesebben. Erre a tényre elfogadható magyarázatot nem könnyű találni. Talán csak annyit, hogy a kérdőívet néhány aktuálisan még középiskolában tanuló is kitöltötte, akiknek egyelőre általános iskolai végzettsége van, de tanulmányai miatt e két műfajjal is nap mint nap találkozik, olvassa ezeket.

Könyv beszerzésének módja korcsoport szerint (7. táblázat)

Egy látássérült ember is többféle módon juthat az olvasnivalóhoz.

Azt gondolnánk, hogy az MGYOSZ-ban van egy Braille-könyvtár és egy hangoskönyvtár, ez a két forrás létezik. Ezzel szemben még jó néhány lehetőség van, amelyek szinte mind kapcsolatban vannak a számítástechnikával.

A 7. táblázatot áttekintve megállapítható, hogy mindhárom korcsoportban a könyvekhez leginkább internet, szkennelés útján jutnak, illetve kapják valakitől. Utóbbi szintén kapcsolatban van a szkenneléssel meg az internettel. Ha valaki

szkennerrel beolvas egy könyvet, akkor igény esetén ezt más ismerősének is elküldheti e-mailben. Ennek továbbfejlesztett változata az E-könyvek internetes levelezőlista, amelynek tagjai kizárólag látássérültek. A lista tagja egyszerűbben hozzájuthat olyan könyvekhez, amelyet nem tudott eddig beszerezni, de más már beszkenelte, letöltötte az internetről. A listán egy e-mailben közlésezi az elolvasni kívánt könyv adatait, és ha valakinek megvan az adott könyv, elküldi neki.

A könyvtárból történő kölcsönzés háttérbe szorult az említett három beszerzési forrás mögött. Az sem elhanyagolható szempont, hogy a számítógéphez kapcsolódó beszerzési módok sokkal kényelmesebbek. Mindez az otthoni számítógépen is kivitelezhető, így gyorsabban és egyszerűbben hozzájuthatnak az elolvasni kívánt könyvhöz.

Postai úton főként a Szövetség vidéki tagjai juthatnak a könyvekhez az MGVYOSZ-on keresztül. A Braille- és a hangoskönyvtár egy vagy több vászonzsákba, illetve fémdobozba csomagolva postán küldi el az elolvasni kívánt könyvet. Mivel ma már vidéken is egyre több helyen van hangoskönyvtár, a Szövetségnek ezt a szolgáltatását egyre kevesebben veszik igénybe.

Könyv beszerzésének módja látásfogyatékoság mértéke szerint (8. táblázat)

A látásfogyatékoság mértéke szerint a könyvbeszerzés módjában sincs minden esetben releváns különbség. Pontírást és hangoskönyvet jellemzőbben a vakok olvasnak, ezért ők gyakrabban veszik igénybe a Szövetség és más olyan könyvtárak szolgáltatásait, ahol hangoskönyvet is lehet kölcsönözni. Ehhez kapcsolódik az a számbeli eltérés az alig- és gyengénlátókhöz képest, ami a postai úton történő kölcsönzésnél is megmutatkozik.

Mindhárom számítógéphez kapcsolódó beszerzési forma szintén a vakok körében a leggyakoribb, hiszen az ő körükben is – ahogy a 3. táblázatban is láthattuk – a számítógépes forma volt a legnépszerűbb, mert lehetőségeik korlátozottabbak.

Az alig- és gyengénlátó emberek segédeszközökkel, mint például nagyító, szemüveg, távcsőszemüveg, képek síkírást szöveg olvasására, így nem véletlen, hogy ők gyakrabban vásárolnak könyveket. Ezt a különbséget kutatásom is bizonyította.

Könyv beszerzésének módja iskolai végzettség szerint (9. táblázat)

A könyv beszerzését tekintve iskolai végzettség szerint a táblázatban az első négy oszlopban figyelhető meg jelentősebb különbség.

Az MGVYOSZ könyvtáraiból, illetve más könyvtárakból az érettségivel nem rendelkezők jóval kisebb arányban szerzik be olvasmányukat, mint a másik két kategória tagjai.

Visszatekintve az 1. táblázatra, megállapíthatjuk, hogy a kevésbé iskolázottak nagyobb mértékben használják a számítógépet olvasásra. Talán ezzel magyarázható, hogy ők kevésbé látogatják a könyvtárakat. Az ott megállapított tény az oklevéllel rendelkezőkre is igaz, de ők a szélesebb körű tájékozódás következté-

ben jobban kihasználják a könyvtár nyújtotta lehetőségeket, amit a munkájuk adott esetben meg is követelhet.

Hasonlóképpen a főiskolát, egyetemet végzettek gyakrabban vásárolnak könyvet az alacsonyabb iskolai végzettségűeknél. A magyarázat itt elég egyértelmű: mivel nagyon kevés szak- és ismeretterjesztő könyvhöz juthatnak hozzá a Szövetség könyvtáraiban, és tanulmányaikhoz is szükség van ilyen témájú könyvekre, kénytelenek boltban megvásárolni ezeket, majd utána átültetni számukra olvasható formátumra.

Ugyanez elmondható a három számítógéphez kapcsolható beszerzési formáról is. Mindhárom formát a diplomával rendelkezők használják a legnagyobb arányban. Egy főiskolás vagy egyetemista tanulmányai során számos könyvet szkennel be, tölt le az internetről.

Kedvenc írók rangsora (10. táblázat)

Kíváncsi voltam, vajon a megkérdezett látássérültek körében melyik a három legkedveltebb író.

Meglepődve tapasztaltam, hogy körükben a klasszikus írók művei a legnépszerűbbek.

Az első tíz legnépszerűbb író rangsora a mellékelt táblázatban látható, a mellettük lévő szám azt jelzi, hány személy jelölte meg őket kedvencnek.

Megfigyelhető, hogy az első három kedvenc között két igazi klasszikus író szerepel. Rejtőt inkább a szórakoztató kategóriába sorolhatjuk, bár mára ő is szinte klasszikussá vált.

A további kedvelt írók között is vannak még klasszikusok, de például Szabó Magda, Wass Albert is az értékes irodalom művelője. Az okok visszavezethetőek a látássérültek által egyszerűbben hozzáférhető könyvkínálatához. Az MVGYOSZ könyvtári állományának összeállításánál arra törekedtek, törekszenek, hogy elsősorban a nagy klasszikusok művei legyenek hozzáférhetőek, szem előtt tartva a kötelező iskolai olvasmányok listáját is. Katalógusukban ugyan megtalálható például Romhányi József könyve vagy Ken Follet nem egy regénye is, de Jókaitól 40, Móricztól 20, Gárdonyitól 13 mű szerepel.

Ezáltal az olvasók sokkal szűkebb kínálatból válogathatnak, bár mára már megjelent néhány mai romantikus szerző műve is.

A következő kérdésben a kedvenc olvasmányra kérdeztem rá. A feldolgozás igazolta a kedvelt műfajra és a kedvenc íróra vonatkozó táblázatokban szereplő adatokat.

Néhány kedvenc a teljesség igénye nélkül: Jókai Mór: *A lélekidomár*; Fekete István: *A koppányi aga testamentuma*; Szerb Antal: *Utazás és holdvilág*; Hemingway: *Akiért a harang szól*; Dumas: *A régens lánya*; Szilvási Lajos: *Egyszer volt szerelem*; Ken Follet: *Tűz a szénakazalban*; Paulo Coelho: *Az alkimista*; Ray Bradbury: *Marsbéli krónikák*.

Az utolsó kérdésben az írást érdeklődtem, hogy van-e olyan könyv, amit nagyon szívesen elolvasna a kérdezett, de semmilyen formátumban nem jutott hozzá.

A megkérdezettek fele-fele arányban válaszoltak igennel, illetve nemmel. Sokan csak egy szóval válaszoltak, de többen konkrétan megnevezték a művet.

Volt olyan válasz is, hogy a mai technikai feltételek mellett ez nem lehet probléma, ha valamit nagyon el szeretne olvasni, akkor végső esetben beszkenneli.

Találkoztam olyan válasszal is, amelyben a megjelölt könyvről tudtam, hogy valamilyen formában meg kell lennie, kölcsönözhető, és feltételezésem be is bizonyosodott.

Márai Sándor *A gyertyák csonkig égnek* című művét valaki a kedvencének jelölte meg, más pedig az el nem érhető könyvek közé írta. Egy másik megkérdezett Benedek Istvántól olvasná el nagyon szívesen az *Aranyketrecet*, de semmilyen formában nem jut hozzá. Utánanéztem: az *Aranyketrec* a Braille- és a hangoskönyvtár állományában is fellelhető.

A fenti két példa okát a nem megfelelő tájékozódásban látom, hiszen a könyvtárakban az ott dolgozók azonnal meg tudják mondani az adott könyvről, hogy megvan-e, de az interneten is találtam katalógust a Braille- és a hangoskönyvtár állományáról. Ezenkívül az MGVYOSZ-ben Braille-ben is hozzáférhető a két könyvtár katalógusa.

Tapasztalatom szerint kisebb-nagyobb utánajárással szinte minden könyv beszerezhető, de mindenképpen nehezebb dolga van egy látássérültnek az olvasás terén. Ha egy olyan könyvet szeretne kikölcsönözni, amely csak az OSZK-ban található meg, akkor legfeljebb fénymásolat formájában juthat hozzá, amelynek beszerzésén túl még szkennelése is újabb nehézségekbe ütközik a gyengébb minőség miatt. Ugyanez igaz a levéltárakra is. Ha egy vak embernek a szakdolgozatához egy levéltárban kell anyagot gyűjtenie, megoldhatatlan feladat elé állítják: egyedül nem tud kutatni, fénymásolatot nem vagy legfeljebb korlátozott számban készíthet, és ha ez mégis sikerül, ennek felolvastatása, beszkennelése további időigényes feladat.

Bár a technika fejlődésével a látássérültek is egyre inkább hozzáférhetnek a legtöbb műhöz, de még ez sem elégíti ki minden esetben a meglévő igényeket. Szükség lenne a kínálat bővítésére, a könyvtári állomány szaporítására, és arra, hogy a kiadók az újdonságaikat látássérülteknek elektronikus formában hozzáférhetővé tegyék.

Záró gondolatok

A kérdőívek értékelése során kapott eredmények a várakozásaimnak megfelelőek, de néhány esetben elgondolkodtató adatok jöttek ki.

Ugyan a látássérült emberek olvasási szokásairól sok mindent tudok, de a kérdőív kitöltői rávilágítottak arra, hogy az igények várakozásomnál is nagyobbak. Bár a meglévő és vak ember számára elolvasható könyvek száma egyre nő, a szkennelés által úgyszólván korlátlan, de még így is jócskán vannak olyan könyvek, dokumentumok, amelyekhez vakon lehetetlen vagy nagyon nehéz hozzájutni.

Megoldást jelenthet erre a problémára a digitalizálás, általa a látássérültek, de más kutatók, érdeklődők, szórakozni vágyók otthonukban a saját számítógépükön tanulmányozhatják az elolvasni kívánt dokumentumokat.

TÁBLÁZATOK

1. táblázat

Olvasás formátuma korcsoport szerint (Több válasz is megjelölhető)

18-29 éves				
	Braille	hangoskönyv	számítógép	síkírás
Fő	14	30	38	3
%	33,3	71,4	90,4	7,1

30-39 éves				
	Braille	hangoskönyv	számítógép	síkírás
Fő	12	19	21	2
%	46,1	73	80,7	7,7

40-62 éves				
	Braille	hangoskönyv	számítógép	síkírás
Fő	7	21	24	1
%	25,9	77,7	88,8	3,7

Mindentözesen				
	Braille	hangoskönyv	számítógép	síkírás
Fő	33	70	83	6
%	34,7	73,6	87,3	6,3

2. táblázat

Olvasás formátuma végzettség szerint (Több válasz is megjelölhető)

Nincs érettségi				
	Braille	hangoskönyv	számítógép	síkírás
Fő	5	10	12	1
%	38,4	76,9	92,3	7,6

Érettségi				
	Braille	hangoskönyv	számítógép	síkírás
Fő	10	29	32	3
%	23,8	69	76,1	7,1

Felsőoktatás				
	Braille	hangoskönyv	számítógép	síkírás
Fő	18	31	39	2

%	45	77,5	97,5	5
---	----	------	------	---

3. táblázat

**Olvasás formátuma látásfogyatékoság mértéke szerint
(Több válasz is megjelölhető)**

Alig- és gyengénlátók				
	Braille	hangoskönyv	számítógép	síkírás
Fő	2	19	22	6
%	6,4	61,2	70,9	19,3

Vakok			
	Braille	hangoskönyv	számítógép
Fő	31	51	61
%	48,4	79,6	95,3

4. táblázat

**Kedvelt műfaj korcsoport szerint
(Több válasz is megjelölhető)**

18–29 éves								
	szórakoztató	klasszikus	mai	szakkönyv	ismeretterjesztő	vers	dráma	egyéb
Fő	32	29	23	22	17	11	9	25
%	76,1	69	54,7	52,3	40,4	26,1	21,4	59,5

30–39 éves								
	szórakoztató	klasszikus	mai	szakkönyv	ismeretterjesztő	vers	dráma	egyéb
Fő	18	20	14	15	14	10	71	6
%	69,2	76,9	53,8	57,6	53,8	38,4	26,9	61,5

40–62 éves								
	szórakoztató	klasszikus	mai	szakkönyv	ismeretterjesztő	vers	dráma	egyéb
Fő	16	21	18	18	20	11	11	6
%	59,2	77,7	66,6	66,6	74	40,7	3,7	59,2

Mindösszesen								
	szórakoztató	klasszikus	mai	szakkönyv	ismeretterjesztő	vers	dráma	egyéb
Fő	66	70	55	55	51	32	17	57
%	69,4	73,6	57,8	57,8	53,6	33,6	17,8	60

* * *

5. táblázat

**Kedvelt műfaj látásfogyatékoság mértéke szerint
(Több válasz is megjelölhető)**

Alig- és gyengénlátók								
	szórakoztató	klasszikus	mai	szakkönyv	ismeretterjesztő	vers	dráma	egyéb
Fő	21	21	20	19	17	5	2	21
%	67,7	67,7	64,5	61,2	54,8	16,1	6,4	67,7

Vakok								
	szórakoztató	klasszikus	mai	szakkönyv	ismeretterjesztő	vers	dráma	egyéb
Fő	45	49	35	36	34	27	15	36
%	70,3	76,5	54,6	56,2	53,1	42,1	23,4	56,2

6. táblázat

**Kedvenc műfaj iskolai végzettség szerint
(Több válasz is megjelölhető)**

Nincs érettségi								
	szórakoztató	klasszikus	mai	szakkönyv	ismeretterjesztő	vers	dráma	egyéb
Fő	9	9	9	4	6	5	2	8
%	69,2	69,2	69,2	30,7	46,1	38,4	15,3	61,5

Érettségi								
	szórakoztató	klasszikus	mai	szakkönyv	ismeretterjesztő	vers	dráma	egyéb
Fő	30	28	24	21	23	16	12	22
%	71,4	66,6	57,1	50	54,7	38,9	28,5	52,3

Felsőoktatás								
	szórakoztató	klasszikus	mai	szakkönyv	ismeretterjesztő	vers	dráma	egyéb
Fő	27	33	22	30	22	11	32	7
%	67,5	82,5	55	75	55	27,5	7,5	67,5

* * *

Könyv beszerzésének módja korcsoport szerint
(Több válasz is megjelölhető)

18–29 éves							
	MVGYOSZ	más kt.	vásárolja	kapja	postán	internet	szkenneli
Fő	22	14	9	25	3	35	22
%	52,3	33,3	21,4	59,5	7,1	83,3	52,3

30–39 éves							
	MVGYOSZ	más kt.	vásárolja	kapja	postán	internet	szkenneli
Fő	11	12	9	19	5	20	21
%	42,3	46,1	34,6	73,1	19,2	76,9	80,7

40–62 éves							
	MVGYOSZ	más kt.	vásárolja	kapja	postán	internet	szkenneli
Fő	14	13	15	22	3	22	16
%	51,8	48,1	55,5	81,4	11,1	81,4	59,2

Mindösszesen							
	MVGYOSZ	más kt.	vásárolja	kapja	postán	internet	szkenneli
Fő	47	39	33	66	11	77	59
%	49,4	41	34,7	69,4	11,5	81	62,1

Könyv beszerzésének módja látásfogyatékoság szerint
(Több válasz is megjelölhető)

Alig- és gyengénlátók							
	MVGYOSZ	más kt.	vásárolja	kapja	postán	internet	szkenneli
Fő	13	12	13	19	2	22	18
%	41,9	38,7	41,9	61,2	6,4	70,9	58

Vakok							
	MVGYOSZ	más kt.	vásárolja	kapja	postán	internet	szkenneli
Fő	34	27	20	47	95	54	1
%	53,1	42,1	31,2	73,4	14	85,9	64

* * *

**Könyv beszerzésének módja iskolai végzettség szerint
(Több válasz is megjelölhető)**

Nincs érettségi							
	MVGYOSZ	más kt.	vásárolja	kapja	postán	internet	szkenneli
Fő	4	3	3	10	2	10	8
%	30,7	23	23	76,9	15,3	76,9	61,5

Érettségi							
	MVGYOSZ	más kt.	vásárolja	kapja	postán	internet	szkenneli
Fő	22	17	9	24	5	32	24
%	52,3	40,4	21,4	57,1	11,9	76,1	57,1

Felsőoktatás							
	MVGYOSZ	más kt.	vásárolja	kapja	postán	internet	szkenneli
Fő	21	19	21	32	4	35	27
%	52,5	47,5	52,5	80	10	87,5	67,5

Kedvenc írók rangsora

Szerző	Szám
Mikszáth Kálmán	15
Jókai Mór	14
Rejtő Jenő	13
Fekete István	10
Wass Albert	9
Móricz Zsigmond	8
Szabó Magda	8
Gárdonyi Géza	7
Petőfi Sándor	6
Robin Cook	6

Nagy Gábor

(Felhívjuk Tisztelt Olvasóink figyelmét a Könyvtári Intézet honlapján található, a fogyatékkal élők könyvtári ellátását, információhoz való jutását célzó elektronikus szolgáltatásra. – A szerk.)

Churchill-gyűjtemény az Eszterházy Károly Főiskola Központi Könyvtárában

Főiskolánk Észak-Magyarország egyik ősi, nagy hagyományokkal rendelkező, humán és természettudományokkal magas szinten foglalkozó felsőoktatási intézménye. Intézményünk évek óta, sőt évszázadok óta az egyetemmé válásra törekszik, hiszen már az építető Eszterházy Károly érsek is egyetemnek álmodta meg az 1763–1777 között épült Líceum csodálatos barokk épületét.

A második világháború után, 1949-ben kezdődött el az oktatás a főiskolán, és ezzel egy időben kezdte el működését a könyvtár is kb. 10 ezer kötettel.

Ma már könyvtárunk több mint 300 ezer dokumentummal rendelkezik.

Természetesen a legtöbb dokumentum vásárlás útján került könyvtárunkba, de jelentős mennyiség került hozzánk az 1955-ben megszüntetett Budapesti Pedagógiai Főiskola Könyvtárából, a hajdani egri Líceumi Jogakadémiai könyvtárból és volt tanáraink válogatott magángyűjteményeiből is.

Könyvtárunk igen jelentős gyarapodást könyvelhetett el, hiszen az ország legújabb kori történelmi–politikai változásával megszűnő MSZMP Oktatási Igazgatóság könyvtárának állományát is a főiskola központi könyvtára vette át – természetesen erős válogatással – sőt, az 1994-ben megszűnt Heves megyei Szakszervezeti Könyvtár dokumentumállománya is intézményünket gazdagította.

Természetesen az átvett könyvtárak állományának csak egy része illett a főiskolai könyvtár gyűjtőkörébe, ezért a gyűjtőkörbe nem illő dokumentumokat (pl. ismeretterjesztő szakirodalom) továbbadtuk Eger város gimnáziumainak, általános iskolai könyvtárainak, sőt határon túli kapcsolataink révén több tízezernyi kötetet juttattunk erdélyi és kárpátaljai magyar könyvtáraknak.

Gyűjtőkörünk igazodik a főiskolán oktatott tárgyak és tudományterületek igen széles skálájához. Egyik legjobban gyarapított tudományterületünk a történelem. Úgy gondolom, ez a tény is hozzájárult ahhoz, hogy 2006 szeptemberében az Eszterházy Károly Főiskola Központi Könyvtárát nagy öröm és szerencse érte, mivel a Zürichi Egyetemi Könyvtár átalakítás miatt Churchill-gyűjteményét a Zürichi Központi Könyvtárnak adományozta. Ez a könyvtár viszont már rendelkezett egy Churchill-gyűjteménnyel, így a rendkívül értékes, jól összeállított állományt továbbajándékozta Magyarországnak, nevezetesen könyvtárunknak. Régi és gyümölcsöző szakmai kapcsolat alapján tudott főiskolánk könyvtára ily módon hozzájutni a gyűjteményhez.

Mivel a gyűjtemény olyan sokrétű, mindenre kiterjedő – Churchillt és korát tekintve –, úgy gondoltuk, hogy feltétlenül fel kell hívnunk a szakma figyelmét erre az állományra, hogy a kutatókat megfelelően tájékoztatni tudják és könyvtárunkba irányíthassák. Annál is inkább, mivel Magyarországon könyvtárunkon kívül más könyvtárban ezekhez a dokumentumokhoz aligha lehet hozzáférni.

A Churchill-gyűjtemény rövid története

A Svájci Winston Churchill Alapítványt (Schweizerische Winston-Churchill-Stiftung) egy évvel Churchill halála után alapították Zürichben, 1966-ban. Az alapítvány két cél megvalósítását követte: Churchill életére és munkájára való emlékezés folytonosságának ápolását, és életének történelmi koráról, valamint munkásságáról szóló tanulmányok létrejöttének támogatását, hogy Churchill emléke, munkássága és az, amit tett, soha ne halványuljon el az európai emberek emlékezetében. Ennek érdekében rendszeresen Zürichbe hívták Churchill kortársait, brit történészekkel egyetemben. Ezzel a tevékenységgel párhuzamosan az alapítvány elkezdte a Churchill-Bibliothek kiépítését is, amely gyűjtemény egyben a zürichi könyvtárak brit történelmi könyvállományának hiányait is pótolta, mégpedig az 1870–1939-ig tartó intervallumot illetően.

Az egyetem és az alapítvány kapcsolata mindig szoros volt, hiszen a történész professzor Max Silberschmidt maga is a Svájci Winston Churchill Alapítvány alapító tagja volt. Így került a Churchill-Bibliothek a Zürichi Egyetemre.

Hozzáférés a gyűjteményhez

Mivel a gyűjtemény 3200 kötet, úgy gondoltuk, hogy a szabályos bibliográfiai leírások elkészítése oly sok időt venne igénybe, amelyet megvárnunk a felhasználók érdekében nem szabad, inkább ki kell találni valamilyen gyorsan használható, megfelelő megoldást. Ezért azt a módszert alkalmaztuk, hogy az Eszterházy Károly Főiskola Központi Könyvtára honlapján létrehoztunk egy Churchill-gyűjtemény linket (<http://www.ektf.hu/konyvt/tabletta/tabletta.htm>), amelyre kattintva szerzői betűrendben listázva megjelennek a művek legszükségesebb adatai (szerző, cím, kiadó, kiadási év). Természetesen ez a lista folyamatosan bővül mindaddig, amíg a 3200 kötet rövid adatai be nem kerülnek. Ezért minden érdeklődőt arra kérünk, hogy folyamatosan kísérje figyelemmel a lista bővülését. Technikailag a link úgy készül, hogy a lista keresett dokumentumára kattintva megjelenik a dokumentum teljes bibliográfiai leírása is.

Különlegességek a Churchill-gyűjteményben

A 3200 kötet tartalmában felöleli Churchill személyét és korát, a róla szóló irodalmat, az általa írt műveket, bibliográfiákat és elsősorban Nagy-Britannia, de valójában egész Európa (azon belül Magyarország) történelmével, politikájával (kül- és belpolitikával) és a II. világháborúval foglalkozó irodalmat, 1870-től 1945-ig terjedően.

Az eredeti Churchill-gyűjteményben ritkaságok is vannak, pl. a British Gazette egy száma, amelyet 1926-ban egy nyomdászsztrájk ideje alatt maga Churchill állított össze. További érdekességek a gyűjteményből:

- A londoni General Sikorski Historical Institute (Sikorski tábornok Történelmi Intézet) szerkesztésében egy, a lengyel–szovjet kapcsolatokról szóló dokumentumgyűjtemény az 1939 és 1945 közötti időszakra vonatkozóan.

- Az 1951 előtt kiadott brit önéletrajzok annotált bibliográfiája az önéletrajz-írók szerinti betűrendben, tárgymutatóval.
- Churchill műveinek bibliográfiája. Sajat könyvei, cikkei, beszédeinek szövege.
- Egy kolligátum, benne az 1910-es évek első feléből származó diplomáciai iratok: *Nagy-Britannia és az európai krízis* címmel. A háborúval kapcsolatos diplomáciai levelezés, kiadja a belga kormány. Ugyanez az orosz kormány kiadásában és a francia kormány kiadásában. Dokumentumok a német–lengyel viszonyról és az 1939. szeptember 3-án Nagy-Britannia és Németország között kitört ellenségeskedésről.
- Az Illustrated London News című újság Churchill előtt tisztelgő összeállítása, amely album fotókkal, Winston Churchill parlamenti és háborús szerepléséről, életéről, családjáról.
- Duke of Marlborough, John Churchill (1650–1722) életrajza. A spanyol örökösödési háborúban ő volt a Németalföldön harcoló angol sereg fővezére. John Churchill, Marlborough hercege őse volt Winstonnak, aki életrajzot írt róla. Ez a könyv német nyelven íródott.
- Winston Churchill összes beszédei.

Úgy gondolom, hogy ez a szinte véletlenszerűen kiragadott néhány mű is reprezentálja, hogy az egrri Churchill-gyűjtemény értékes állomány, amelyet érdemes minél előbb a kutatók rendelkezésére bocsátani.

A gyűjtemény használata

Mivel tartalmában rendkívül értékes állományról van szó, ezért tartjuk fontosnak az ország kutatóit értesíteni és tájékoztatni a könyvtáros szakmán keresztül.

A kutatók érdekében igyekszünk hozzáférést biztosítani az állományhoz könyvtárközi kölcsönzés útján is. Rugalmasan alkalmazzuk a könyvtárközi kölcsönzés szabályait, ezért az egypéldányos könyveket is szolgáltatjuk – természetesen csak olvasótermi használatra –, feltételezve és remélve, hogy a kutatók élnek majd és nem visszaélnek ezzel a lehetőséggel.

Tircsné Propper Valéria

Minősegbiztosítás a helyismereti munkában

A fenti címmel rendezte meg július 18–20. között az MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete XIV. országos tanácskozását. A házigazda ezúttal Kiskunhalas városa, illetve a kiskunhalasi Martonosi Pál Városi Könyvtár volt. Mivel a város éppen július 18-án döntötte meg az országos hőrekordot (erről minden médium beszámolt, függetlenül a helyismereti tanácskozástól), a fogadtatás valóban „forró” volt. Ezt azért is érdemes hangsúlyozni, mert – talán nem túlzás a szó – az eddig megrendezett helyismereti országos tanácskozások közül (amint a bennfentesek jól tudják, nem tizenegy volt eddig, hanem tizenöt, hiszen volt egy „nulladik” is) a kiskunhalasi bizonyult a legjobban megszervezettnek, a legsimábban lezajlónak, mindenekelőtt a házigazdáknak köszönhetően. Hogy hogyan, miként sikerült ez nekik, a városi könyvtár mindenütt jelenlévő, mindenki minden gondjára-bajára ügyelő, mindent mindig és azonnal elsimító munkatársainak, élükön az igazgatóval, Varga-Sabján Gyulával, az az ő titkuk, de hogy mindezt a rekordhőség idején is teljesíteni tudták, azt érdemes feljegyezni a könyvtártörténet számára. Amint az lenni szokott, nemigen tudható, hogy a program összeállításában kinek, mekkora és milyen része volt. Ám amiként a gyakorlati szervezés, a regisztrációk, az elszállások, a szállítás, a helyszínek kiválasztása, az előadások és viták technikai háttérapparátusának biztosítása, a folyamatos tájékoztatás stb. kiváló volt, akként egészen kiemelkedőnek tekinthető volt a szellemi „tartalom” is. A fő szerepet ebben egészen bizonyosan Takáts Béla vitte, aki azonban „csak” ennyit tett, sem vitavezetőként, sem előadóként, sem elnökként nem szerepelt. A konferencia programja azonban bizonyára neki, főként neki köszönhető. És ez a program nagyszerű volt. Maga a tény, hogy a minősegbiztosítás és a helyismeret kapcsolata, összefüggésrendszere állt a középpontban, talán természetes és jól érthető. Kivált, ha meggondoljuk, hogy nem is oly rég, Jászberényben megadatott a „felütés” (lásd a 3K 2006. évi decemberi számát!), ahol is Skaliczki Judit tartott magisztrális előadást *Stratégia, minősegbiztosítás, helyismeret* címmel. Hogy ennek az előadásnak a „kibontására”, konkrétizálására, gyakorlati konzekvenciáinak levonására szükség van, az mindenki számára plauzibilis volt és maradt. Ám az a mód, ahogy ez Kiskunhalason történt, tanítani való példája annak, hogy a helyismereti könyvtárosok országos konferenciái szerves egységet, organikus egészet alkotnak. Igaza volt annak a szerzőnek, és erre volt Kiskunhalas is átütő erejű példa, aki azt írta volt, hogy a helyismereti országos konferenciák sorozatban megjelenő anyagai valódi helyismereti kézikönyvet adnak ki, hogy elméleti és gyakorlati hozamuk monográfiákkal ér fel. (És – tegyük hozzá – nemzetközi vonatkozásban sincs méltó párjuk. Valamiképp világszínvonalat képviselnek.)

Egészen könnyű, de valójában lehetetlen ezt egy rövid cikkben érzékeltetni. Könnyű, mert hisz’ a három nap programpontjainak felsorolása is szigorú koncep-

cióról, nagyszabású elképzelésről árulkodik, de lehetetlen is, hisz e keretek közt legfeljebb utalásokra van hely. A minőségbiztosítás persze szertelenül tág téma, enyhén szólva is sokágú, megközelítésmódok tucatjait megkínáló terep. Kiskunhalason három vonatkozásban került terítékre, persze szigorúan a helyismeret vonatkozásában, a helyismereti gyűjteményekre fókuszáltnak. Az első csoportja e megközelítéseknek a paradigmák felvonultatása volt. Fodor Péter, az IKSZ elnöke és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója *Minőség a könyvtárban, korszerű közkönyvtár* címmel, Ramháb Mária, a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár igazgatója *Minőségi könyvtári szolgáltatás Bács-Kiskun megyében* címmel tartottak előadást. E két nagyszabású pertraktum a példákat mutatta fel. Azt, hogy mit jelent a minőség. Mit mutat fel minőség tekintetében, minőségbiztosítás vonatkozásában egy-egy példaértékű nagykönyvtár? Mit jelent a minőség házon belül, mit jelent azon kívül, a hálózatok, a kistérségek vonatkozásában, mi az, ami minőségi szolgáltatásnak tekinthető és mi az, ami nem? Hol a határ minőség és – bármennyire is jó, színvonalas, de mégsem minőségi teljesítmény között? Hogyan, miként léphető át ez a határ, hogyan történtek e határátlépések Budapesten és Kecskeméten, illetve Bács-Kiskun megyében? Milyen „fogások”, milyen módszerek, milyen háttér- és bázismunka rejlik egy-egy kiemelkedő produkció mögött? Egyszerre voltak ezek az előadások „életsek”, maximálisan a konkrétumok bemutatása mellett maradók és perspektívát nyújtók, követendő eljárásmodokat elméletileg is megfogalmazók, kemény distinkciókat alkalmazók. Hogy a hallgatók „vették az adást”, mi sem tanúsíthatja jobban, mint hogy kérdések tucatjai hangzottak el az előadások kapesán, elsősorban a példák másolhatóságának lehetőségeivel kapcsolatban.

Az előadások másik csoportja (Sohajdné Bajnok Katalin, az egri Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtár igazgatóhelyettese *A teljesítménymérés módszertana*, Vasné Mészáros Katalin, a kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese *A teljesítménymérés gyakorlata*, Gáncsné Nagy Erzsébet *A felhasználói igény felmérése a helyismereti gyűjteményekben* címmel tartotta meg referátumát) a minőségbiztosítás legkényesebb, leginkább vérre menő dolgait tárgyalta. Hiszen a teljesítményről van szó a minőségbiztosítás minden szintjén és szektorában. Nos, tudjuk a szociológiából és a pszichológiából, hogy nincs nehezebb és kevésbé biztos terep, mint a teljesítmények egzakt mérése. Megoldhatatlan és mégis mindenképp megoldandó kérdésről van tehát szó. A ma elérhető legmagasabb szinten számoltak be az előadók e teljesítménymérés módszereiről, lehetőségeiről (és lehetetlenségeiről), valamint az eredmények értékelésének (és értékelhetetlenségének) módozatairól. E sorok szerzője nem egyszer volt tanúja szociológusok és pszichológusok – e témában rendezett – tanácskozásainak. Igaz lélekkel állíthatja, hogy Sohajdné Bajnok Katalin és Vasné Mészáros Katalin előadásai messze a PhD-szint fölött álltak. Ez utóbbi előadó ráadásul a könyvtári statisztika legkényesebb kérdéseit is igazi debatter módjára taglalta, annak nem egy ellentmondására is rávilágítva. Gáncsné Nagy Erzsébet a legújabb, áprilisi nagy helyismereti felmérés eredményeit taglalta. Elképzelhetetlenül nagy munkát végzett, eredményei is aligha túlbecsülhetők. Hisz’ immáron két, egymástól fél évtizedre fekvő, azonos módszerrel, azonos kérdőívvel elvégzett felmérés dokumentálja a helyismereti könyvtári munka „eredményeit”, a helyismereti gyűjtemények és szolgáltatások használatát, kihasználtságát és trendjeit, a lehető legobjektívebb, legtárgyszerűbb és legfinomabb szerkezetben rendelkezésre álló

módon. (Az ő előadásának szerkesztett változatát a 3K teljes terjedelmében közli.) Megint a szervezőket dicséri, hogy az előadás bázisul szolgáló számszaki–statistikai összegzést minden résztvevő már a regisztráció alkalmából kézbe kapta, az értelmezést, interpretációt tehát a lehető legegzaktabb adatok alapján kísérik figyelemmel.

Mondottuk, hogy a konferencia felépítése tantételszerűen világos, egységes, koncepciózus volt. Ám némi művészi lezserséget sem nélkülözött. A két nagy, fentebb bemutatott blokk mellett sor került „kis színesekre” is, ám bármennyire színesek voltak is ezek az előadások, bármennyire oldottabbak voltak is az említettekénél, semmiképp sem tértek el az alaptémától. Amikor Virág Ibolya és Vörös Anna Magyarokanizsa könyvtárát (és helyismereti tevékenységét) mutatta be, vagy amikor Csergő Aliz a gyergyószentmiklósi Városi Könyvtárról szólt, amikor Szakál Aurél (a kiskunhalasi Thorma János Múzeum igazgatója) a kiskunhalasi helytörténeti kutatások legutóbbi évtizedének eredményeit taglalta, tán egyszer sem használta a minőség, minőségbiztosítás szót. A szót nem, de annak igen gazdag tartalmi konnotációit annál inkább. És ez volt jellemző a konferencia talán legszínesebb (némelyek szerint leginkább extravagáns) előadására is. Paszternák Ádám (az Országos Idegennyelvű Könyvtár tájékoztató könyvtárosa) azt pertraktálta, hogy miképp képzelhető el a helyismereti szolgáltatások rendszere web 2.0 környezetben. Ehhez kitalált egy várost–nagyközséget, fikcionálta annak legnagyobb emberét, valamint technikai fő-fő találmányát, és bemutatta élőben, nyersen (persze számítógépen), milyen műveletek során, milyen fogásokkal, hogyan lehet ezeket adattárolni, prezentálni, szolgáltatni, hogyan szólhatnak bele e műveletekbe a használók, végül is hogyan alakul ki az, aminek mindenképp ki kell alakulnia, az, hogy a szolgáltatásokat ne mi, könyvtárosok találjuk ki, hanem azt maguk a használók generálják.

Utoljára hagytam, pedig az első napon hangzott el, Haraszi Pálné (az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője) előadását. Talán azért is tettem ezt, mert bevezetőként éppoly hatásos volt, mint lehet slusszpoénként. Haraszi Katalin a nemzetközi könyvtári tendenciákról szólt. Beszámolt a különböző országok könyvtári stratégiai terveiről, elért és elérni vágyott könyvtári célkitűzéseiről. Nagy-Britannia, Norvégia, Finnország, Németország, Csehország egymással harmonizáló vagy épp egymással felelő koncepciói rendre alaposan tárgyaltattak, a lényeg azonban nem annak felismertetése volt, hogy mi melyikhez és miben állunk a legközelebb (úgy tűnik, nyelvrokonaink, a finnek a hozzánk leginkább hasonló törekvésűek), hanem az, hogy széles nemzetközi terítésben láthatta a hallgatóság a legfőbb trendeket. Mik ezek? Természetesen a web 2.0 után szükségszerűen következő könyvtár 2.0. Hogy ez miben áll, mi a lényege, mi a definíciója (csak az egyiket idézném, a talán legtalálóbbat: „a könyvtári szolgáltatások kiközvetítése a felhasználókhöz, modern technológián alapuló [on-line szolgáltatások, opac-ok, felhasználótól jövő] információk visszacsatolása majd reflexiója”). És persze ami a definícióból következik: aktív és képzett felhasználó kell hozzá, innen a mentorképzés hallatlan fontossága, az elektronikus írástudás jelentősége stb. Az előadás csúcspontjait azonban a nagy nemzetközi szervezetek konferenciáin elhangzottak sűrűményei adták. Hallhattunk az EBLIDA 2007–2010 közti stratégiájáról csakúgy, mint az EBLIDA és az EUCLID első közös, szeptemberben létrejövő konferenciájának tematikájáról, az IFLA világkonferenciáiról stb. Arról, hogy immáron az IFLA-nál is középpontba

került a helyismeret (a 2007-es durbani világkonferencia a családtörténet és a helytörténet középpontba állításáról nevezetes. Mint valaki megjegyezte, mintha némi-képp előbbre tartanánk az IFLA-nál.) És persze Haraszi Pálné kellőképp hangsúlyozta a legfontosabb feladatokat is, amelyek előadása gazdag nemzetközi anyagából egyértelműen adódtak. E szerint a legfőbb feladatok: *„A felhasználó felfegyverzése a szolgáltatások tervezésére és telepítésére. A könyvtárhasználó legyen képes a könyvtár által nyújtott szolgáltatások átalakítására. Engedjük be és integráljuk a határterületek eredményeit, termékeit, gondolatait. Folyamatosan vizsgáljuk és értékeljük a szolgáltatásokat és bátran cseréljük újra és jobbra”*.

A kiemelkedően nagy és jelentős konferenciák közé tartozik a kiskunhalasi. Teljes anyagát – természetesen – közreadja majd az MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete, és az kötelező olvasmánya lesz minden helyismereti könyvtárosnak, ugyanúgy, mint előzményei.

A konferencia első napján került sor a Kertész Gyula-emlékérem átadására, immáron harmadszor. Bényei Miklós és Kégli Ferenc után ezúttal Orbánné dr. Horváth Márta volt a kitüntetett. Őt a 3K olvasóinak felesleges lenne bemutatni. Azt azonban érdemes kiemelni, hogy életművében szerves egységet alkotott a helyismereti könyvtári munka és a helytörténeti kutatás. Kitüntetése ezért is paradigmátikus érvényű. Szokás mondani, hogy egy kitüntetésnek a díjazottak adnak rangot. Az eddigi szint – úgy tűnik – a Kertész Gyula-emlékérem aligha túlbecsülhető rangjáról tanúskodik. És persze a helyismereti könyvtári munka rangjáról is. Amiként maga az egész konferencia is.

Vajda Kornél

Használói igényfelmérés a helyismereti gyűjteményekben

A konferencia valamennyi résztvevője előtt ismert, hogy az MKE Helyismereti Könyvtárosok Szervezete szinte megalakulásától kezdve fontos feladatának tartotta, hogy minden lehetséges eszközzel, minden lehetséges fórumon felhívja a figyelmet helyismereti munka fontosságára, és mindent meg is tett azért, hogy közkinccsé tegye az e területen elért jó kezdeményezéseket, mai divatos kifejezéssel élve a „best practice”-t. Tudjuk azt is, hogy nem elég csak szavakkal hangsúlyozni fontosságunkat, szükséges azt tényekkel is alátámasztani. Nem divatból, hanem tudatos elkötelezettséggel kezdett hozzá szervezetünk 1998-ban a helyismereti munkával kapcsolatos felméréshez, adatgyűjtéshez.

Előzmények

1998 szeptemberében egy angol–magyar pályázat elkészítésekor merült fel az igény a helyismereti gyűjtemények használói körében végzett felmérésre. Az

MKE Helyismereti és Bibliográfiai szervezete tagjaiból munkabizottság alakult. A felmérés két lépcsőben zajlott. Első körben a munkabizottság összeállított egy kérdőívet, amelyből képet kívánt kapni a megyei és városi könyvtárak helyismereti munkájáról, elsősorban a gyűjteményre, annak feltártságára, használatára koncentrálva. A kérdőívet a kollégák valamennyi városi és megyei könyvtárba eljuttatták. Összesen 168 kitöltött kérdőív (16 megyei és 152 városi könyvtár) elemzése után került kiválasztásra az a 15 könyvtár, ahol a vizsgálat második fordulója, a használói igényfelmérés megtörtént. A kiválasztás szempontjai között a területi elv, a gyűjtemény használóinak száma kiemelt szerephez jutott.

Az 1998. decemberi felmérés tapasztalatairól a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros 2000. évi 1. számában olvashatnak.¹

A második lépcsőre, a használókra koncentráló országos felmérés lebonyolítására 2000 áprilisában és októberében került sor. A felmérés eredményeiről szintén tudósított a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros.²

Az országos felméréseket helyi felmérések követték, amelyekről bővebben hallhattak 2006 novemberében jászberényi országos tanácskozásunkon is. Fontos megjegyezni, hogy a felmérésekhez minden esetben ugyanazt a kérdőívet használták a kollégák.

Használói felmérés 2007-ben

Ilyen előzmény után, valamint az országos konferenciánk témájának ismeretében természetes volt a helyismereti szervezet vezetőségének döntése: ismételjük meg a használói felmérést. Kérdés az volt, hogy változatlan formában, vagy pedig korszerűsítsük a kérdőívet. Az összehasonlíthatóság miatt végül a változatlan forma mellett döntöttünk, bár több érv szólt a frissítés mellett is.

A Könyvtári Intézettel együttműködve levélben kerestük meg a 2000-ben is kiválasztott könyvtárak vezetőit, akik egyöntetűen vállalták a felmérésben való részvételt, a kérdőívek sokszorosítását. A debreceni megyei könyvtár szolgáltatásai az új épületbe költözés miatt a vizsgálat időpontjában szüneteltek, ezért helyettük a szolnoki megyei könyvtárat vontuk be a vizsgálatba. Valamennyi kolléga korrekt együttműködését ezúton is köszönöm!

A felmérés módja, a kérdőív szerkezete

A 2007. áprilisi felmérés módszere – és mint már korábban említettem –, a kérdőív is azonos volt a 2000. áprilisban lezajlott vizsgálattal. A módszertani levélben most is javasoltuk, hogy a könyvtáros töltsse ki a kérdőívet, hogy a használó csak a kiegészítésre szoruló válaszokkal töltsse az idejét, továbbá azt is, hogy

1 Gáncsné Nagy Erzsébet: Kérdőíves felmérés a megyei és városi könyvtárak helyismereti munkájáról 1998 decemberében. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2000. 1. sz. 23–28. p.

2 Gáncsné Nagy Erzsébet: A megyei és városi könyvtárak helyismereti gyűjteményeiben 2000 áprilisában és októberében végzett használói igényfelmérés tapasztalatai. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2001. 12. sz. 18–23. p.

a huzamosabb ideig azonos témán dolgozó olvasó csak egyszer töltsön ki kérdőívet. Kértük a kollégákat, hogy a látogatók számát külön jelezzék, sajnos, ezzel kevesen éltek, így összefoglaló adattal nem szolgálhatok.

A felmérésben az alábbi könyvtárak vettek részt:

Megyei könyvtárak

II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, Miskolc
Illyés Gyula Megyei Könyvtár, Szekszárd
Katona József Könyvtár, Kecskemét
Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, Győr
Versey Ferenc Könyvtár és Művelődési Intézet, Szolnok

Városi Könyvtárak

Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár, Győr
Hatvan Városi Művelődési Központ és Könyvtár
Huszár Gál Városi Könyvtár, Mosonmagyaróvár
Krúdy Gyula Városi Könyvtár, Várpalota
Mogyorósy János Városi Könyvtár, Gyula
Móricz Pál Városi Könyvtár, Hajdúnánás
Széchenyi István Városi Könyvtár, Sopron
Városi Könyvtár, Dombóvár
Városi Könyvtár, Püspökladány
Városi Könyvtár, Sátoraljaújhely
Városi Könyvtár és Információs Központ, Jászberény
Wass Albert Könyvtár és Múzeum, Tapolca

2007 áprilisában tehát öt megyei és 12 városi könyvtár végezte el a kérdőíves felmérést. Összesen 659 kérdőívet értékeltem, városi könyvtárakból 320, a megyei könyvtárakból pedig 339 darabot. A könyvtárak száma két könyvtárral több – hiszen a dombóvári és a soproni városi könyvtár most vállalta a felmérés lebonyolítását –, a kérdőívek száma pedig 245 darabbal kevesebb, mint a 2000 áprilisában kitöltött kérdőívek száma volt.

Számszerűsíthető eredmények bemutatása, a tartalmi elemzés

A 13 kérdéscsoportot tartalmazó kérdőíveket a korábbi módszer alapján dolgoztam fel, könyvtártípusonként, könyvtáranként és kérdésenként csoportosítva az adatokat. Két kérdés szöveges választ igényelt, ezek összegzését Vajda Kornél végezte el.

Kik használják a helyismereti gyűjteményeket? Kik fordulnak helyismereti kérdéssel a könyvtárhoz?

A kérdésekre adott legtöbb válasz figyelembevételével a helyismereti gyűjtemény használóját, könyvtártípustól függetlenül az alábbiak jellemezték 2007 áprilisában:

A gyűjtemény használója 18–24 éves kor között lévő nő, aki egyetemi vagy főiskolai hallgató, helytörténeti témában írja az évfolyamdolgo-

zatát (városi könyvtárakban), illetve szakdolgozatát (megyei könyvtárakban), amelyhez a könyvtáros segítségét veszi igénybe, és elsősorban ténybeli adatszolgáltatásra tart igényt, a kapott dokumentumot helyben használja, kérésérc pedig teljes körű választ kap.

Ez a felszín; nézzük, mit tapasztalunk, ha kicsit részletesebb elemzésbe bocsátkozunk!

Könyvtártípusától függetlenül a nők vannak túlsúlyban. Az életkort tekintve csökkent a 14-18 évesek aránya. Városi könyvtáraknál 13,6%-ról 5,6%-ra, megyei könyvtáraknál 12,6%-ról 4,7%-ra. Emelkedett viszont a 40-62 év közötti (városi könyvtárakban 15,8%-ról 20,9%-ra; megyei könyvtáraknál 14,1%-ról 20,6%-ra), valamint a 62 év feletti használók aránya (városi könyvtárakban 5,6%-ról 13,1%-ra; megyei könyvtáraknál 6%-ról 8,3%-ra).

Igazolódni látszik az a feltevés, hogy gyűjteményünknek állandó használói vannak, akik velünk együtt öregsznek, kerülnek át másik életkori kategóriába. Ezt a könyvtárosok tudják arcokkal, nevekkal igazolni vagy cáfolni.

A felmérés megerősítette azt a korábbi tapasztalatot, hogy a használók könyvtártípusától függetlenül jellemzően egyetemi, illetve főiskolai hallgatók. Az összes válaszadó 40,8%-a jelölte ezt meg *foglalkozásként*. Könyvtártípusától függetlenül csökkent a középiskolai tanulók aránya (városi könyvtáraknál 16,4%-ról 7,2%-ra; megyei könyvtáraknál 14,8%-ról 3,5%-ra). Míg a városi könyvtárakban csökkent 9,3%-ról 6,9%-ra, a megyei könyvtárakban növekedett 8,4%-ról 13,32%-ra az általános és középiskolai pedagógusok száma. A városi könyvtáraknál viszonylag magas, 9,4% a munkás, alkalmazott foglalkozást megjelölők aránya. Ez utóbbin 2007-ben feltehetően már csak az alkalmazott értendő.

A *kérés indítékát, célját* tudakozó kérdéscsoportban 32 válaszadási lehetőséget soroltunk fel. Az első három leggyakrabban megjelölt területben átrendeződés történt. A városi könyvtáraknál 2000-ben a sorrend: egyetemi, főiskolai évfolyamdolgozat; spontán érdeklődés; szakdolgozat-készítés; 2007-ben a spontán érdeklődés visszaszorult a harmadik helyre, első helyen a szakdolgozat-készítést jelölték meg a használók. Kíváncsi voltam a spontán érdeklődők életkori és foglalkozási megoszlására. 72,9% a 40-62, illetve a 62 év feletti életkori kategóriába tartozik. Foglalkozásukat tekintve 27% az alkalmazott, majd ezt követi sorrendben a középiskolai pedagógus (10,4%), a könyvtáros (10,4%), majd a vállalkozó (8,3%) és a tisztviselő (8,3%). 27%-uk kulturális rendezvényekről, illetve a hely egészét érintő témákról tájékozódott. A spontán érdeklődők 52%-a férfi volt.

Megyei könyvtárak esetében 2000-ben a sorrend: egyetemi, főiskolai évfolyamdolgozat; szakdolgozat; iskolai típusú feladat volt. 2007-ben itt is az élre tört a szakdolgozat készítés, harmadik helyre pedig a helytörténeti kutatás került. A helytörténeti kutatás céljából a megyei könyvtárakat felkeresők 82,7%-a 24-től a 62 év feletti korosztályhoz tartozik, az alábbi megoszlásban: 24-40 éves 27,5%; 40-62 éves 27,5%; 62 év feletti 27,5%. 24,1% a tanárok, pedagógusok aránya, 27,5%-uk könyvtáros, levéltáros. 58,6% volt a férfiak aránya.

Mindkét könyvtártípusban a gazdasági tevékenységgel összefüggő érdeklődés kisebb visszaesést mutat. A 2000-es felméréskor is azt állapítottuk meg, hogy kevés az olyan látogató, aki az ipari, mezőgazdasági, kereskedelmi tevékenységgel

kapcsolatos információért látogatott a könyvtárba. Akkor azt javasoltuk, ha a tendencia megmarad, erősíteni kell a gyűjtemények e témakörhöz kapcsolódó tartalmi reklámozását, népszerűsítését. A feladat ma is indokoltnak látszik.

A *kérés témájára* 37 válaszadási lehetőséget adtak meg a kérdőív összeállítói. Emelkedett azoknak az aránya, akik az egyéb válaszadási lehetőséggel éltek (városi könyvtárak esetében 11,8%-ról 18,1%-ra; megyei könyvtáraknál 6,7%-ról 12,7%-ra).

Városi könyvtárak esetében az egyéb témakörök között vezet a sajtótörténet (18,9%) és az idegenforgalom (13,7%). A megyei könyvtárak használói egyenlő arányban jelölték meg az idegenforgalommal és a kulturális élettel összefüggő témaköröket (18,6%). Többek között ez is indokoltá teszi a kérdőív frissítését.

Bár némileg csökkenő arányban, de nagyjából változatlanok a keresett témakörök. A helytörténettel és a természeti környezettel összefüggő kérdések állnak az élen. A városi könyvtárak használóinak 34,4%-a, a megyei könyvtáraknak, pedig 33,2%-a jelölte meg ezeket a témákat.

Könyvtártípustól függetlenül csökken a helyi személyiségek iránti érdeklődés (városi könyvtárakban 14,2%-ról 11,3%-ra; megyei könyvtáraknál 9,3%-ról 6,5%-ra), emelkedik viszont a társadalmi, politikai kérdéseket kutatók száma, főként a városi könyvtárakban.

A kérdőív hetedik kérdéscsoportja a *kérés jellegét* tudakolta. Itt ellentétes tendencia figyelhető meg a két könyvtártípusban. A városi könyvtáraknál nő a bibliográfiai adatszolgáltatás (10,8%-ról 15,6%-ra) és az irodalomkutatás (16,1%-ról 36,9%-ra) iránti igény, viszont kis mértékben csökken a dokumentumajánlás (34,1%-ról 31,9%-ra).

A megyei könyvtáraknál a dokumentumajánlás kivételével, ahol kis mértékű emelkedés látszik (29,6%-ról 31%-ra), valamennyi válaszlehetőségnél csökkenés tapasztalható. E kérdéskörben magas volt az üresen hagyott kérdőívek száma. A sajtófigyelés, megerősítve a 2000. évi tapasztalatokat, a városi és megyei könyvtáraknál is az öt lehetőség közül az ötödik helyen áll. Vajon miért?

A nyolcadik kérdéscsoportnál, a *használt dokumentumfajtáknál* csak az érdekességekre hívom fel a figyelmet. Új dokumentumként megjelent a CD-ROM használata mindkét könyvtártípusban. Nőtt az aprónyomtatványok használata (városi könyvtárak esetében 7,7%-ról 10%-ra; megyei könyvtáraknál 2,8%-ról 4,1%-ra). Az egyéb dokumentumok között, különösen a városi könyvtáraknál megjelentek az önkormányzati iratok, jegyzőkönyvek (az egyéb kérdésre válaszolók 45,4%-nál), illetve az internetes honlapok (az egyéb kérdésre válaszolók 54,5%-nál). Az internetes honlapot használók életkori megoszlása a következő: 13,6% 14 és 18 év közötti, ugyanez az arány a 24–40 éves korosztályban. Az önkormányzati dokumentumok használói 18–62 éves korosztályba tartoznak. Mindkét kategóriában a nők vannak túlsúlyban.

A *tájékozódás forrásaira* feleletet váró kérdéseknél változatlanul a könyvtáros személye áll az első helyen. Az összes válaszadók 63,7% jelölte meg ezt.

Teljesen természetes, hisz' a könyvtárosok nagy munkája van abban, hogy csökken a cédulakatalógusok használata (városi könyvtárak esetében 26%-ról 7,2%-ra; megyei könyvtáraknál 26,5%-ról 8,8%-ra). Ezzel párhuzamosan emelkedett a számítógépes katalógusok használata (városi könyvtárakban 16,4%-ról 33,1%-ra; megyei könyvtáraknál 28,9%-ról 42,8%-ra).

A tájékozódás egyéb lehetőségeit a válaszadók mindkét könyvtárban jellemzően az internettel (a városi könyvtáraknál az egyéb kérdésre válaszolók 39,1%-a, a megyei könyvtárakban 42,8%) bővítették.

A *használt dokumentum lelőhelyénél* egyértelmű a helyismereti gyűjtemény vezető szerepe, de örvendetes, hogy különösen a városi könyvtáraknál megfigyelhető a település más könyvtáraival való együttműködés gyakoriságának növekedése, a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségének kihasználása. Mindkét könyvtártípusban megnőtt az internet mint lelőhely jelentősége is (városi könyvtárak esetében 1,5%-ról 10%-ra; megyei könyvtáraknál 0,7%-ról 3,5%-ra).

A nyitottság, az új kommunikációs eszközök fokozott használatára utaló adatokat találtam a *használat módjával* kapcsolatos kérdéscsoportban. Továbbra is a helyben használat (összes válaszolók 83,2%-a) és a fénymásolás (összes válaszolók 40,5%-a) vezet, amelyet egyre inkább a szkennelés vált fel. A városi könyvtáraknál megnőtt a telefonos/faxos információküldés (2,5%-ról 8,1%-ra), de megjelent az e-mailben való kapcsolattartás is.

A gyűjtemények és a kollégák közötti együttműködés érződik a használó elégedettségét tudakoló tizenkettedik kérdéscsoport negyedik választható pontjánál. Nőtt a más intézménybe átirányítottak aránya (városi könyvtárakban 3,1%-ról 6,3%-ra, a megyei könyvtáraknál 1,7%-ról 2,1%-ra).

Összegzés

Minden vizsgálatnak akkor van értelme, ha nem öncélú, hanem eredményét, tapasztalatait figyelembe vesszük feladataink tervezésénél. Engedjék meg, hogy a felmérés tapasztalataira építve felvázoljak egy javaslatot az elkövetkező időszakra. Az MKE HKSZ szakmai összefogásával, a helyismeretben dolgozó könyvtárosok együttműködésével, az ország valamennyi könyvtárában, a használók differenciált igényeire épülő korszerű szolgáltatásokkal elősegíteni a helyi értékek őrzését, feltárását, visszakereshetővé tételét.

Kulcsfontosságú területek:

1. a helyismereti könyvtárosok szakmai továbbképzése;
2. a helyismereti szempontból fontos internetes adatbázisok, honlapok létrehozása, összegyűjtése, folyamatos karbantartása;
3. a helyismereti szolgáltatások megismertetése, népszerűsítése a meglévő és a potenciális használók körében;
4. szakmai segítségnyújtás a kistépelések könyvtárainak.

Amennyiben a felsoroltakkal egyetértenek, javaslom mielőbb lássunk hozzá közösen, a cselekvési terv kimunkálásához és az abban foglaltak megvalósításához.

Gáncsné Nagy Erzsébet

Protokoll? Etikett? Viselkedéskultúra!

Bizonyára nem én vagyok az egyetlen, akinek a protokoll fogalmához elsősorban a diplomácia, az üzleti élet asszociálódik, és a könyvtári munkában partikulárisnak véli a kérdést. Ezt látszik igazolni *A magyar nyelv értelmező szótára* is, amely szerint „*a hivatali érintkezés udvariassági szabályainak összességét*” jelenti a szó. Az ismertetendő kiadvány szerzői, Fodor Péter és Havas Katalin azonban sokkal tágabb értelmezésben használják a kifejezést: a könyvtárosi magatartás és viselkedéskultúra szinonimájaként. „Hivatali érintkezésnek” tekintik ugyanis az olvasókkal, a használókkal való mindennapos együttélést is. „*Az együttélésnek pedig szabályai vannak. Nevezhetjük protokollnak, etikettnek, de nevezhetjük egyszerűen viselkedésnek, egymás közötti viszonynak*” – írja Havas Katalin. Tehát a szerzők elsősorban nem az intézmény hivatalos, hivatali kapcsolatait vizsgálják, hanem a könyvtárat megjelenítő könyvtárosok viszonyának, magatartásának, viselkedéskultúrájának legfontosabb jellemzőit és összefüggéseit akarják bemutatni és rendszerezni.

Nemrég jelent meg *A magyar könyvtárosság etikai kódexe*, amely megfogalmazta a szakmában való tevékenykedés alapvető és méltó magatartási normáit. Bartos Éva *A könyvtári protokoll* című kiadvány szerkesztői előszavában arra hivatkozik hogy az elvont, „ünnepi” normarendszer mellett meg kell fogalmaznunk ennek „hétköznapi”, mindennapi gyakorlatát is. Ezért ez a kiadvány „*a könyvtárosok eddigi íratlan viselkedési szabályait kísérli meg rendszerbe foglalni, írottá tenni*” – s ez úttörő próbálkozás szakmánkban.

A kiadvány két szerző két különböző műfajú tanulmányát tartalmazza, amelyek kiegészítik és erősítik egymást. Fodor Péter, az ország egyik legnagyobb közkönyvtárának (FSZEK) főigazgatója, összegyűjti és rendszerezi „in vitro” (ahogy Bartos Éva írja), azaz elméletben, melyek a viselkedéskultúrával, a társadalmi érintkezéssel, a kommunikációval kapcsolatos általános elvárások. Felhívja a figyelmet arra, hogy a viselkedés nem valamiféle formális, merev, öncélú dolog, hanem „*a mindennapi magatartás formáinak összessége, melyben a magatartás erkölcsi és etikai vonásai külsőleg is kifejeződnek*”. Az 1997. évi CXL. számú törvényre hivatkozva Fodor Péter felvázolja a korszerű szolgáltató könyvtár feladatait, a megváltozott társadalmi környezetet és igényeket, amelyeknek át kell hatniuk az egész könyvtárat: meg kell nyilatkozniuk a vezetői döntésekben, a szolgáltatási szervezet módosításában éppúgy, mint a könyvtárosok mindennapos munkájában, az olvasók, a használó kiszolgálásában. A minőségi szolgáltatások legfontosabb közvetítői a könyvtárosok, ugyanis tőlük függ az olvasók elégedettsége vagy elégedetlensége, vagyis a könyvtár munkájának megítélése. Mint főigazgató különösen fontosnak tartja a szerző, hogy a problémák megoldásában mennyire kreatívak a könyvtárosok, személyiségük működő tőke-e, azaz rendelkeznek-e problémamegoldó képességgel, készségekkel. A szerző részletesen fog-

lalkozik a kommunikációelmélet szabályszerűségeinek könyvtári alkalmazásával, kiemelten a nem verbális közlésmódokkal, amelyek alátámasztják, módosítják vagy teljesen felváltják a verbális üzeneteket. Ezt követően megfogalmazza a sikeres fellépés összetevőit, pontosítja a viselkedéskultúra alapfogalmait (illem. etikett, protokoll, társadalmi érintkezés, magatartás, udvariasság stb.). Ezek gyakorlati megvalósulásának néhány fontos területét veszi sorra, úgymint: köszönés, üdvözlés, megszólítás, tegeződés, telefonálás, ügyintézés, szűkebb értelemben vett protokoll – ezeket minden közintézményben egyformán ítélik meg. Két fejezet foglalkozik azzal, hogy a kultúraközvetítő, szolgáltató könyvtár és információs központ csak akkor lehet eredményes, ha minden cselekedetében szolgál és partnernek tekinti az olvasókat, a könyvtár használóit. Ahhoz, hogy ezeknek az elvárásoknak megfeleljünk „*a szakmai ismeretszerzés elsajátítása mellett szükséges olyan protokoll ismeretekre is szert tenni, amelyek a mindennapi munkában nélkülözhetetlenek*”. Fodor Péter az általa felhasznált és ajánlott források felsorolásával zárja tankönyvszerű írását.

A kötet második fele Havas Katalin munkája, aki a fővárosi könyvtári törzsközönség (olvasók és könyvtárosok) közismert és kedvelt személyisége. Szerény büszkeséggel hivatkozik arra, hogy 46 éves könyvtári pályájából 35-ben „pultmelléki könyvtáros” volt, olvasószolgálatban, tájékoztatásban dolgozott. Így aztán természetes, hogy ő „in vivo” (azaz az életben, a gyakorlatban) mutatja be azt a folyamatot, amely a tapasztalatlanságból adódó spontán megoldásoktól vezet a hatásokkal és következményekkel számoló, tudatos könyvtári viselkedésig.

Havas Katalin beköszöntőjében leszögezi, hogy vannak dolgok, amiket jogszabályok, etikai kódex és működési szabályok írnak elő számunkra – ezekkel nem foglalkozik –, ami viszont mindezen előírásokat „felöltözteti”, elevenné teszi, meghatározza és működésbe hozza, az a viselkedés. Egyéni viszonyunk munkahelyünkhöz, látogatóinkhoz, egymáshoz. Írásában mindhárom aspektus egyszerre van jelen, minden megítélt szituációban. Valamennyi könyvtáros érintett e kérdésekben, dolgozzon akár kis, falusi könyvtárban, akár országos szakkönyvtárban, bármely munkakörben, bármely poszton. Hiszen mindegyikük vezérlő elve: az olvasó, a használó mindenek előtt! Vitatkozhatunk ugyan azzal az állítással, hogy „*az elégedetlen olvasónak akkor is igaza van, ha nem*”, de ismerve Havas Katit, el kell hinni róla, hogy nagyfokú szolgálatkészségével, irigylésre méltó türelmével ő ezt valóban meg is valósítja.

Írásának íve, felépítettsége van. Szemelget a viselkedési kódex gyöngyszemeiből, és beleéli magát a könyvtári helyzetekbe. 15 jellemző alaphelyzetet emel ki, ezek köré csokrosítja a vonzásukba tartozó viselkedési módokat. Érdekes és fantáziamozgató fejezetcímeket ad, pl. *Figyelem és figyelmesség; Barátságos arcot kérek!; Mindennapi konfliktusaink; Ehess, ihass, ölelhess, alhass!?*; *Én írok levelet magának; Milyen öltözékben adjuk elő a fentieket?*; *Mindenki elnyeri méltó jutalmát?* stb. Semmiféle könyvtári viselkedési helyzet nem marad érintetlen. Példái konkrétak, a sok apró szituációból végül nemcsak a teljes könyvtári szolgáltatási spektrum kerekedik ki, hanem az is, hogyan változott az utóbbi évtizedekben a szolgáltatások tartalma és technikája. Kirajzolódik egy klasszikus könyvtárosi életpálya is a kezdetektől a nyugdíjba vonulásig. Bravúros az írói megoldás. A régen pályán lévőknek az elszürkülés ellen ajánlja, hogy sose felejtsek el, „*a napi*

rutinmunkát két csodás dologgal végezzük: az emberrel és a műalkotással". Nekem ez a legfőbb üzenete. Magatartását és írásait egyaránt szelíd humor, irónia és önirónia jellemzi. Legtöbb esetben többes szám első személyben beszél, azaz közösséget vállal kollégáival. Leírásaiban magunkra ismerünk, de nem sértődünk meg, mert úgy ad tanácsot, úgy nevel, hogy nem oktat ki! Ezt a közösséget befejező soraiban azzal erősíti meg, hogy „*a felsorolt tilalmakat mind megszegtem magam is. Szolgálati időm hosszúságára való tekintettel sokszor. Minden hibát, bűnt, mulasztást elkövettem, de egyben biztos vagyok, nem ültem elnökségi asztalnál felemás zokniban. És ez bátorított fel arra, hogy elmondjam, hogy szerintem milyen a könyvtáros, ha viselkedik*”.

Forgassuk tehát haszonnal és élvezettel a Könyvtári Intézet új kiadványát. Szerintem ugyan a viselkedéskultúra benne foglalt tudnivalói a könyvtárosi alapismeretek közé tartoznak, egyetértek azonban Fodor Péterrel, aki szerint „*a képzési szerkezetben a szolgáltatási attitűd még nem kapott olyan figyelmet, mint amilyen a gyakorlati munkában nélkülözhetetlen*”. A bemutatott kiadványt minden aktív könyvtárosnak ajánlom önképzéshez és továbbképzéshez – felsőfokon is. Fogadjuk meg a népi bölcsességet: „*jobb későn, mint soha!*”

(Fodor Péter–Havas Katalin: Könyvtári protokoll. Budapest, Könyvtári Intézet, 2007. 86 p. [Továbbképzés felsőfokon])

Balogh Ferencné

A múlt kútjai

Nem gondolnánk, hogy egy kisváros könyvtárának történeti előzményeit tárgyaló könyv különösebben izgalomba hozna bárkit, még talán szakmabelieket is alig. *Kertész Károly* könyvének címe pedig pontosan ilyenféle visszatekintést ígér: *A tapolcai könyvtárak története a kezdetektől 1956-ig*. Aki mégis kézbe veszi a dolgot, hamarosan tapasztalja, sokkal több ez annál, mint amit a cím után várunk. Ha le mernénk írni az agyonkoptatott hasonlatot, hogy *mint cseppben a tenger...* nem sokat tévednénk. A gyakorlott szakember jól érzékelhetően veszi számba a szóba jöhető forrásokat, és biztos kézzel választja ki a legjellemzőbb tényeket.

Míndezt, mondhatnánk, elvárható egy komoly szakmunkától. Nem is ez ragadott meg bennünket leginkább. Amit a mű többletként nyújt, a *biztos alap*. Mégpedig a könyvtárügy országos fölvázolásával egyrészeről, a helyi társadalom rétegződésének, újabb és újabb konfliktusainak bemutatásával másrészeről. Mértéktartó, visszafogott leírást kapunk a gazdaság, a politika, az iskoláztatás és a téma szempontjából előtérbe állított művelődési viszonyokról. Szükséges ez, hiszen intézménytörténet környezeti tényezők, háttér nélkül, üres térben bizonytalanul árválkodna.

A recenzens kísértést érez, hogy a könyv több részletét, ha nem is könyvtár-történeti tankönyvként, de legalább azt kiegészítő olvasmányként, egy kresztomátia részeként ajánlja. Máig ható tanulság pl. az, ahogyan csatát vesztett a megújulni

nem tudó, kellő támogatásban nem részesülő, elmaradott szellemiségű polgári fiúiskolai ifjúsági könyvtár az 1920-as évek közepétől az országot elárasztó fil-léres, félpengős stb. ponyvairodalommal szemben.

A politika rátelepedése a könyvtárügyre legszembetűnőbben a nyilasok a zsidó-nak minősített írók műveinek kivonásában, majd a háború után, 1945-ben fasisztá-nak ítélt irodalom eltávolításában jelent meg. Mindkettő túlzó és elfogadhatatlan intézkedés, de ami ezután következett, az a magyar „túljeljesítés” iskolapéldája, a hazánk könyvtárügyét irányító hatalom lemoshatatlan szégyenfortlja: *Útmutató az üzemi és falusi könyvtárak rendezéséhez* címmel 1950-től kiadott címjegyzék, in-dex, ahogy a szakma nevezte. Ezekben közel tízezer tétel szerepel selejtezendőként. Közöttük számos olyan szerző, akinek minden művét betiltották. Ha ma megnézzük ezeket a listákat, elképedünk azon a tudatlanságon, rosszindulatú elfogultságon, ami összeállítóit vezette. Szerencse, hogy a bölcsebb könyvtárosok, különösen ki-sebb könyvtárak, alig-alig hajtották végre. Így történhetett ez Tapolcán is.

Mennyire jellemző az ötvenes évekre egy másik idézett esemény! 1953-ban elrendelték, hogy a cséplőhelyeken óránként tíz perc szünetet tartsanak és ezekben a könyvtáros könyvpropagandát fejtsen ki a könyvtár (tudjuk, milyen) könyveit ismertesse.

Arra, hogy mennyire szívós munkát, módszertani buzgóságot, hozzáértést és olykor a hatalom birtokosaira gyakorolt taktikus nyomást igényelt egy-egy feladat megoldása, jó példa 1956-ból *Páldy Róbert*, a Veszprém Megyei Könyvtár veze-tője (később a *Könyvtáros* főszerkesztője) levele azért, hogy a járási könyvtár valóságosan elindítsa a számára megszabott tevékenységet Tapolcán. A nehézkes helyi apparátus nem mozdult, és erre Páldy a nyilvánossághoz fordult, és fél év múltán hírlapi cikkben tárta föl a helyzetet – nem eredménytelenül.

Az egyesületek témájában kevésbé jártas olvasó talán alig érzékeli a könyv egyik erényét: sikerült a számos újr alapítás és a közhasználatban több alakvál-tozatban előforduló (egyesület, egyeslet, társaság, társaskör, olvasókör stb.) névvál-tozat ellenére a valószerűleg teljességgel számba vett formációk azonosítása. Tud-juk, hiszen az alföldi olvasókörök esetében mások is küzdöttek ezzel a bonyodal-mat okozó nehézséggel.

A könyvszakma mai munkása – mint a megbecsülés jelét – jó érzéssel nézegeti elődei bizonyára nem kis fáradsággal összegyűjtött fényképeit, és olvassa az olyan, jelentősnek aligha mondható hírt, hogy *Szigethy Ödön* lapszerkesztőt, a községi könyvtár kezelőjét 1922-ben a kultuszminiszter a Wodianer-alapítvány díjában ré-szesítette. Ritkán jutott elismerés a közért önzetlenül munkálkodóknak...

Az egyesületek és intézmények könyvtári munkálkodása jórészt már 1956 előtt lezárult, hiszen többségüket feloszlatták vagy a körülmények hatására megszűn-tek. Mégsem tabula rasa ahonnan a könyvtárügy fejlődése újraindult. A vágy és felismert szükséglet a könyv iránt ott maradt sok lélekben. Úgy látszik, ha felemás módon, ha ideológiával, bürokráciával agyonterhelten is, de szükséges és ered-ményes volt az az út, amit a magyar könyvtárügy az elmúlt ötven év alatt megtett Tapolcán és másutt is szerte e kis hazában.

(Kertész Károly: A tapolcai könyvtárak története a kezdetektől 1956-ig. Tapolca, 2006. 252 p.)

Hajdu Géza

'56 sajtója CD-n

Az 1956-os forradalom 2006. évi, ötvenedik évfordulójára a rövid történelmi időszak sajtójának addigi legteljesebb(nek gondolt) jegyzékét jelentette meg 2006 októberében az OSZK Mikrofilm- és fényképtára.

A bibliográfia mellé akkor csak „merítést” adtak a lapokról készült mikrofilmfelvételekből, remélve, hogy hamarosan a teljes anyagot is hozzáférhetővé tehetik.

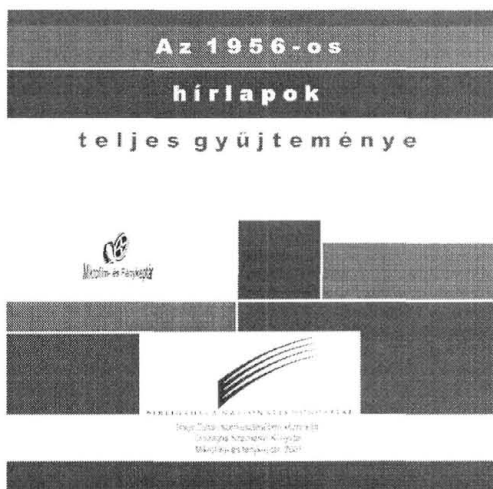
Az azóta eltelt idő munkája meghozta gyümölcsét: a jelenlegi összeállításban, amely a könyvfesztiválra készült el, és ott volt az intézet könyvheti standján is, a korábbi gyűjtésbe sorolt újságok száma 106-ról 114-re szaporodott, és ezeket 1156 oldal terjedelemben lehet lapozgatni.

Az újságok a lapok neve, a szerkesztők, a megjelenési helyek jegyzékéből, végül napok szerint is böngészhetőek. A sokrétű megközelítés és az ezekhez igazított jelenleg legteljesebbnek nevezhető feltárás minden bizonnyal megkönnyíti az érdeklődők, a kutatók dolgát.

A szerkesztők változatlanul várják a felbukkanó újabb lappéldányokról a CD-n lévő anyagot „lapozgatók” szíves jelzését, annak reményében, hogy a gyűjteményt még teljesebbé tehetik.

A CD ára: 4500,- Ft.

Megrendelhető: az Országos Széchényi Könyvtár Kiadványtárában: Király Tímeánál, 1827 Budapest, Budavári Palota F épület. E-mail: kiadvany@oszk.hu

3K
3K 3K 3K
3K 3K